

Sygn. akt III K 1158/12

Uzasadnienie wyroku z dnia 22 lutego 2018 r.

I.

W akcie oskarżenia z dnia 15 marca 2012 r., wniesionym w dniu 20 marca 2012 r., **J. S. (1)**, PESEL (...) oraz **W. C. (1)** PESEL (...) oskarżeni zostali o przestępstwo określone w art. 231 § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 3 i art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 roku o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. Nr 155, poz. 1016 ze zm.) w zw. z art. 4 § 1 k.k. polegające na tym, że w okresie od 21 października 1982 roku do 16 lutego 1983 roku

w W. i C., działając wspólnie i w porozumieniu jako funkcjonariusze publiczni państwa komunistycznego w strukturach państwa totalitarnego, pełniąc funkcje: J. S. (1) – Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, W. C. (1) – Zastępcy Ministra Spraw Wewnętrznych – Szefa Służby Bezpieczeństwa wraz z ustalonymi i nieżyjącymi funkcjonariuszami S. Generalnego Wojska Polskiego, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Wojskowej Służby Wewnętrznej, Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej oraz innymi nieustalonymi funkcjonariuszami Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Obrony Narodowej, Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, Wojskowej Służby Wewnętrznej i Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej dopuścili się popełnienia zbrodni przeciwko ludzkości będącej jednocześnie zbrodnią komunistyczną wobec:

1. A. A.,
2. A. W.,
3. A. A.,
4. A. T.,
5. B. Z. (1),
6. B. B. (1),
7. B. T.,
8. B. S. (1),
- (...) B. Z. (2),
10. B. A.,
11. B. L.,
12. B. A.,
13. B. J. (1),
14. B. J. (2),
15. B. K. (1),
16. B. H.,
17. B. J.,
18. B. A.,

19. (...) K,
20. B. Z. (3),
21. B. D. (1),
22. B. R.,
23. B. J. (3),
24. B. E.,
25. B. J. (4),
26. B. M. (1),
27. B. M. (2),
28. B. Z. (4),
29. B. K. (2),
30. B. M. (3),
31. C. M. (1),
32. C. T.,
33. C. Z. (1),
34. C. M. (2),
35. C. E. (1),
36. C. K. (1),
37. C. A.,
38. C. E. (2),
39. C. S.,
40. D. B. (1),
41. D. P.,
42. D. M.,
43. D. J. (1),
44. D. L.,
45. D. H.,
46. (...) Z.,
47. D. L.,

48. D. K.,
49. D. J. (2),
50. D. E.,
51. D. J. (3),
52. D. R.,
53. D. E.,
54. D. M.,
55. D. J. (4),
56. D. A. (1),
57. D. A. (2),
58. E. W.,
59. F. B.,
60. F. S.,
61. F. T.,
62. F. R.,
63. G. W.,
64. G. K. (1),
65. G. P.,
66. G. L.,
67. G. R. (1),
68. G. Z.,
69. G. A.,
70. G. L.,
71. G. R.,
72. G. K. (2),
73. G. Z. (1),
74. G. Z. (2),
75. G. M. (1),
76. G. J. (1),

77. G. E. (1),
78. G. R. (2),
79. G. J. (2),
80. G. R. (3),
81. G. J. (3),
82. G. M. (2),
83. G. S. (1),
84. G. E. (2),
85. H. F.,
86. J. C.,
87. J. J. (2),
88. J. A.,
89. J. A. (1),
90. J. R. (1),
91. J. B. (1),
92. J. A.,
93. J. R. (2),
94. (...) L.,
95. J. J.,
96. J. K. (1),
97. J. M. (1),
98. J. L.,
99. J. R.,
100. K. H.,
101. K. R. (1),
102. K. W. (1),
103. K. A.,
104. K. S. M. (1),
105. K. A.,

106. K. G. (1),
107. K. H.,
108. K. F.,
109. K. S.,
110. K. K. (3),
111. K. L. (1),
112. K. M. (1),
113. K. P.,
114. K. J. (1),
115. K. W. (2),
116. K. M. (2),
117. K. A.,
118. K. Z. (1),
119. K. L. (2),
120. K. A.,
121. K. R. (2),
122. K. Z. (2),
123. K. L.,
124. K. R. (3),
125. K. B. (1),
126. K. Z.,
127. K. J. (2),
128. K. J. (3),
129. K. Z. (3),
130. K. Z. (4),
131. K. W. (3),
132. K. T. (1),
133. K. Z. (5),
134. K. R. (4),

135. K. R. (5),
136. K. W. (4),
137. K. L.,
138. K. A.,
139. K. S. (1),
140. L. T. (1),
141. Ł. Z.,
142. Ł. D.,
143. Ł. J.,
144. Ł. A.,
145. Ł. T.,
146. Ł. W.,
147. (...) R.,
148. M. S. (1),
149. M. J. (1),
150. M. T. (1),
151. M. A.,
152. M. A.,
153. M. L. (1),
154. M. J. (2),
155. M. T.,
156. M. J. (3),
157. M. R.,
158. M. G. (1),
159. M. L. (2),
160. M. A. E.,
161. M. M. (2),
162. M. Z. (1),
163. M. J. (4),

164. M. J. (5),
165. M. Z. (2),
166. M. A.,
167. M. Z. (3),
168. M. J. (6),
169. M. E.,
170. M. J.,
171. N. H.,
172. N. M. (1),
173. N. A.,
174. N. M. (2),
175. N. A.,
176. N. E.,
177. N. K.,
178. N. J.,
179. N. J.,
180. O. S. (1),
181. O. H.,
182. O. A.,
183. O. J.,
184. O. L.,
185. O. Z.,
186. O. M.,
187. P. P. (2),
188. P. A.,
189. P. E.,
190. P. J.,
191. P. J. (1),
192. P. A.,

193. P. R. (1),
194. P. S. (1),
195. P. A.,
196. P. J. (2),
197. P. T. (1),
198. P. J. (3),
199. P. Z.,
200. P. M.,
201. P. J.,
202. P. T. (2),
203. P. M.,
204. P. R. (2),
205. P. H. (1),
206. P. J. (4),
207. P. J. (5),
208. P. M.,
209. P. A.,
210. P. H. (2),
211. Q. J.,
212. R. M. (1),
213. R. G. (1),
214. R. R. (2),
215. R. M. (2),
216. R. L.,
217. R. W. (1),
218. R. C.,
219. R. W. (2),
220. R. Z.,
221. R. W. (3),

222. S. Z. (1),
223. S. J. (1),
224. S. E. (1),
225. S. C. (1),
226. S. A.,
227. S. J. (2),
228. S. L. W. (1),
229. S. M. (2),
230. S. B. (1),
231. S. Z. (2),
232. S. W.,
233. S. M. (3),
234. S. J.,
235. S. H.,
236. S. M. (4),
237. S. Z. (3),
238. S. J. (3),
239. S. W. (1),
240. S. J.,
241. S. A.,
242. S. R. (1),
243. S. W. (2),
244. S. R. (2),
245. S. E. (2),
246. S. K.,
247. S. Z. (4),
248. S. G. (1),
249. S. R. (3),
250. S. P. (1),

251. S. S. (2),
252. S. Z. (5),
253. S. K. (1),
254. S. R. (4),
255. S. T.,
256. S. M.,
257. T. R.,
258. T. K. (1),
259. T. M. (1),
260. T. H.,
261. T. L. (1),
262. T. K. (2),
263. T. J. (1),
264. U. W.,
265. U. J.,
266. W. B.,
267. W. L. (1),
268. W. S. (1),
269. W. J. (1),
270. W. W. (3),
271. W. W. (4),
272. W. P. (1),
273. W. S. (2),
274. W. L.,
275. W. R. (1),
276. W. J. (2),
277. W. L. (2),
278. W. M. (1),
279. W. S. (3),

- 280. W. M. (2),
- 281. W. R. (2),
- 282. W. J. (3),
- 283. W. T.,
- 284. W. J. (4),
- 285. W. P. (2),
- 286. W. M. (3),
- 287. W. J. (5),
- 288. W. W. (5),
- 289. (...) I.,
- 290. W. B.,
- 291. Z. M. (1),
- 292. Z. K.,
- 293. Z. C. (1),
- 294. Z. H.,
- 295. Z. J. (1),
- 296. Z. A.,
- 297. Z. W.,
- 298. Z. J. (2),
- 299. Z. Z. (4),
- 300. Z. M. (2),
- 301. Ż. S.,
- 302. Ż. W.,
- 303. Ż. J.,
- 304. Ż. W.,

polegającej na stosowaniu represji wobec wytypowanych ze względu na poglądy polityczne, działalność i przekonania grupy żołnierzy rezerwy i doprowadzeniu do ich powołania na trzymiesięczne ćwiczenia wojskowe podoficerów i szeregowych rezerwy

w okresie od 5 listopada 1982 roku do 2 – 3 lutego 1983 roku do (...) (...) w C. na podstawie wydanych z przekroczeniem uprawnień Założeń Organizacyjnych Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego z dnia 21 października 1982 roku, Szyfrogramu Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 21 października

1982 roku do Zastępców Komendantów Wojewódzkich Służby Bezpieczeństwa w sprawie typowania rezerwistów na ćwiczenia wojskowe, Zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego Nr (...) M.. z dnia 26 października 1982 roku w sprawie powołania określonej grupy poborowych do odbycia zasadniczej służby wojskowej oraz żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe i na ich podstawie Zarządzenia Nr (...) Szefa Sztabu Pomorskiego Okręgu Wojskowego z dnia 28 października 1982 roku

w sprawie powołania żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe oraz Rozkazu nr PF 68 Dowódcy (...) z dnia 4 listopada 1982 roku w sprawie powołania żołnierzy rezerwy do odbycia długotrwałych ćwiczeń wojskowych oraz zabezpieczenia procesu szkolenia, naruszających ustawę z dnia 21 listopada 1967 roku

o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Zarządzenia Ministra Obrony Narodowej Nr 8/MON z dnia 17 lutego 1970 roku w sprawie odbywania ćwiczeń wojskowych i Zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego WP Nr (...) z dnia 17 listopada 1981 roku w sprawie doskonalenia systemu mobilizacyjnego i pokojowego uzupełniania sił zbrojnych w 1982 roku, na podstawie których żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe powołuje się w celu umocnienia obronności, bezpieczeństwa, doskonalenia kwalifikacji wojskowych i przygotowania ludności, mienia narodowego na wypadek wojny, w sposób zamierzony oraz przestępczy dla realizacji celów politycznych i społecznych państwa totalitarnego dokonali odizolowania przeciwnika politycznego – działaczy opozycji, członków byłego (...) Związku Zawodowego (...), stanowiących główny trzon grup prowokujących zajścia i ekscesy wymierzone przeciwko obowiązującemu porządkowi prawnemu i normalnemu tokowi działalności produkcyjnej, inspirujących

i organizujących strajki i zajścia uliczne, aktywnie występujących przeciwko tworzeniu nowych związków zawodowych, czynną wrogą działalność – druk, kolportaż, łącznikowanie, a nienadających się z różnych powodów do internowania lub zatrzymania, nazwanych elementem ekstremalnym i wicherzycielskim, od środowisk w dużych aglomeracjach miejskich w formie niemającej oparcia w ówczesnie obowiązującym porządku prawnym w celu poddania ich represyjnej intensywnej reedukacji społecznej w warunkach dyscypliny i porządku wojskowego oraz działalności szkoleniowo – produkcyjnej, które łączyło się ze szczególnym udręczeniem wcielonych na ćwiczenia i stanowiło poważne prześladowanie wobec osób należących do określonej grupy o innych poglądach społeczno – politycznych, czym działali na szkodę interesu publicznego, stwarzając pozory szkolenia, niedającego rzeczywistych korzyści podniesienia kwalifikacji fachowych żołnierzy oraz gotowości bojowej

i mobilizacyjnej wojska, doprowadzając w ten sposób do zdefraudowania przeznaczonych na ten cel środków państwowych oraz interesu prywatnego powołanych żołnierzy rezerwy, godząc w ich bezpieczeństwo osobiste, wolność, życie, zdrowie, nietykalność cielesną, godność, prawo do pracy, posiadania własnych poglądów, sądów i swobodnego ich wyrażania, wolności myśli, sumienia i wyznania, dopuszczając się również aktu prześladowania wobec wytypowanej grupy ludności w celu osiągnięcia korzyści osobistej mającej na celu utrzymanie się przy władzy

w systemie państwa totalitarnego poprzez uniknięcie przejęcia władzy przez (...) i inne antysocjalistyczne ugrupowania opozycyjne, przez co wspierali ówczesną politykę państwa wobec działaczy opozycji, inspirowaną i aprobowaną przez struktury władzy rządzącej, z którą się identyfikowali, co stanowiło przestępstwo według polskiej ustawy karnej obowiązującej w czasie jego popełnienia, określone w art. 246 § 1 i 2 d.k.k.

Postanowieniem z dnia 22 listopada 2012 r. wydanym w sprawie o sygn. akt So 12/12 Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie przekazał sprawę oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** tutejszemu Sądowi Rejonowemu.

Z kolei postanowieniem z dnia 29 kwietnia 2013 r. wydanym w sprawie o sygn. akt So 33/12 Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie umorzył postępowanie w sprawie oskarżonego F. S. ze względu na jego śmierć.

W odpowiedzi na akt oskarżenia obrońcy oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** wnosili o umorzenie postępowania ze względu na przedawnienie karalności.

W pozwie adhezyjnym wniesionym w dniu 7 lipca 2013 r. pokrzywdzony L. G. (1) żądał zasądzenia solidarnie od oskarżonych zadośćuczynienia w kwocie 11.000 zł za krzywdę wynikłą z odbywania służby wojskowej, do odbycia której nie zostałby zobowiązany, gdyby nie działania podjęte przez oskarżonych, związanej z tym rozłąki z rodziną w okresie odbywania służby wojskowej oraz warunkami materialnymi, w jakich służba wojskowa była odbywana.

W odpowiedzi na pozew adhezyjny obrońca oskarżonego J. S. (1) wniósł o odmowę przyjęcia powództwa do rozpoznania, względnie o pozostawienie powództwa bez rozpoznania, względnie o oddalenie powództwa wobec nieudowodnienia naruszenia dóbr osobistych powoda oraz braku bezpośredniego związku przyczynowego pomiędzy czynem zarzuconym temu oskarżonemu a naruszeniem dóbr osobistych powoda, a ponadto wobec przedawnienia roszczenia o zadośćuczynienie.

We wniosku z dnia 1 czerwca 2012 r. oskarżyciel posiłkowy R. Ł. żądał zasądzenia zadośćuczynienia w kwocie 50.000 zł za krzywdę wynikłą z naruszenia jego dóbr osobistych w postaci bezpieczeństwa osobistego, wolności, zdrowia, nietykalności cielesnej, godności oraz prawa do wyrażania własnych poglądów.

We wniosku z dnia 19 stycznia 2015 r. pokrzywdzony T. K. (3) żądał zasądzenia zadośćuczynienia w kwocie 50.000 zł za krzywdę wynikłą z naruszenia jego dóbr osobistych w postaci bezpieczeństwa osobistego, wolności, zdrowia, nietykalności cielesnej, godności oraz prawa do wyrażania własnych poglądów, a ponadto życia rodzinnego.

Postanowieniem z dnia 27 sierpnia 2013 r. Sąd Rejonowy umorzył postępowanie wobec przedawnienia karalności czynu zarzuconego oskarżonym.

Za podstawę postanowienia Sąd Rejonowy przyjął ustalenie, że czyn zarzucony oskarżonym **J. S. (1)** oraz **W. C. (2)** nie wyczerpywał znamion zbrodni przeciwko ludzkości, a według art. 246 § 2 d.k.k. zagrożony był karą pozbawienia wolności od roku do 10 lat i w myśl art. 105 § 1 d.k.k. przedawnienie karalności tego czynu nastąpiło z dniem 16 lutego 1993 r. Nie znajdował zastosowania art. 44 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., według którego bieg przedawnienia w stosunku do przestępstw nieściganych z przyczyn politycznych, popełnionych przez funkcjonariuszy publicznych lub na ich zlecenie, ulegał zawieszeniu do czasu ustania tych przyczyn. Przepis ten uchwalony został bowiem po upływie terminu przedawnienia karalności. Nie znajdował ponadto zastosowania przepis art. 108 d.k.k. w brzmieniu obowiązującym z dniem 20 listopada 1995 r., według którego bieg terminu przedawnienia umyślnych przestępstw przeciwko życiu, zdrowiu, wolności lub wymiarowi sprawiedliwości, zagrożonych karą pozbawienia wolności powyżej 3 lat, popełnionych przez funkcjonariuszy publicznych – w okresie od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r. – w czasie lub w związku z pełnieniem ich funkcji, rozpoczynał się od dnia 1 stycznia 1990 r. i nie znajdował zastosowania art. 2 § 1 d.k.k., nakazujący stosowanie ustawy względniejszej dla sprawy, jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa. Czyn zarzucony oskarżonym nie kwalifikował się bowiem jako przestępstwo wymienione w tym przepisie. Przedawnienie karalności czynu zarzuconego oskarżonym nie zniweczyło natomiast wejście w życie z dniem 19 stycznia 1999 r. art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, według którego to przepisu bieg terminu przedawnienia zbrodni komunistycznych niebędących zbrodniami wojennymi lub zbrodniami przeciwko ludzkości, rozpoczynał się od dnia 1 stycznia 1990 r. i nie znajdował zastosowania art. 4 § 1 k.k., nakazujący stosowanie ustawy względniejszej dla sprawy, jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa. Przedawnienie karalności nie zniweczyło także wejście w życie z dniem 13 maja 1999 r. art. 4 ust. 1a tej ustawy, według którego bieg terminu przedawnienia zbrodni komunistycznych, niebędących zbrodniami wojennymi lub zbrodniami przeciwko ludzkości, rozpoczynał się od dnia 1 stycznia 1990 r., a karalność tych zbrodni ustawała po 30 latach, gdy czyn stanowił zbrodnię zabójstwa oraz po 20 latach, gdy czyn stanowił inną zbrodnię komunistyczną i nie znajdował zastosowania art. 4 § 1 k.k., ani wejście w życie z dniem 15 marca 2007 r. zmiany tego przepisu, według której bieg terminu przedawnienia zbrodni komunistycznych, niebędących zbrodniami wojennymi lub zbrodniami przeciwko ludzkości, rozpoczynał się od dnia 1 sierpnia 1990 r., a karalność tych zbrodni ustawała po 40 latach, gdy czyn stanowił zbrodnię zabójstwa oraz po 30 latach, gdy czyn stanowił inną zbrodnię komunistyczną. Wejście w życie wymienionych przepisów nie spowodowało bowiem przedłużenia biegu terminu przedawnienia karalności czynu zarzuconego oskarżonym, skoro termin ten upłynął wcześniej.

Postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 27 sierpnia 2013 r. zostało uchylone postanowieniem Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 13 lutego 2014 r. wydanym w sprawie o sygn. akt X Kz 2882/13, a sprawa została przekazana Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Za podstawę postanowienia Sąd Okręgowy przyjął ustalenie, że nie nastąpiło przedawnienie karalności czynu zarzuconego oskarżonym **J. S. (1)** oraz **W. C. (2)**, nawet jeśli czyn ten nie kwalifikował się jako zbrodnia przeciwko ludzkości. Możliwe było bowiem zakwalifikowanie tego czynu jako zbrodni komunistycznej, a w takim wypadku okres przedawnienia liczyć należało od dnia

1 stycznia 1990 r. według art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Przepis ten określał na nowo początek biegu terminu przedawnienia karalności. Według art. 246 § 2 d.k.k. czyn zarzucony oskarżonym zagrożony był karą pozbawienia wolności od roku do 10 lat i w myśl art. 105 § 1 d.k.k. przedawnienie karalności wynosiło 10 lat. Termin ten rozpoczął bieg z dniem 1 stycznia 1990 r. i nie upłynął ani przed dniem 13 maja 1999 r., kiedy to wszedł w życie art. 4 ust. 1a ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, którym przedłużono ten termin do 20 lat, ani przed dniem 15 marca 2007 r., kiedy to zmieniono ten przepis i przedłużono ten termin do 30 lat. Wobec tego przedawnienie karalności czynu zarzuconego oskarżonym nastąpi dopiero z dniem 1 stycznia 2020 r.

Na podstawie art. 347 k.p.k. w dalszym postępowaniu Sąd Rejonowy nie był związany ani oceną faktyczną, ani prawną przyjętą za podstawę obu powyższych postanowień.

II.

Oskarżony **J. S. (1)** nie przyznał się do popełnienia zarzuconego mu czynu. W postępowaniu przygotowawczym odmówił składania wyjaśnień. W wyjaśnieniach składanych w postępowaniu sądowym przyznał, że w okresie objętym zarzutem pełnił funkcję D. Departamentu (...) MSW. Zaprzeczał jednak, aby istniało jakiegokolwiek porozumienie pomiędzy nim a oskarżonym **W. C. (2)** lub którymkolwiek z funkcjonariuszy MSW, MON, Wojska Polskiego czy (...). Wyjaśnił, że MSW było organem władzy wykonawczej ukształtowanym na zasadach hierarchicznego podporządkowania, a jednocześnie strukturą zmilitaryzowaną, w której nie było miejsca na zawieranie nieformalnych porozumień pomiędzy przełożonymi i podwładnymi. Kontakty polegały jedynie na wydawaniu i wykonywaniu rozkazów.

Oskarżony **J. S. (1)** wyjaśnił, że działając na podstawie polecenia służbowego oskarżonego **W. C. (1)** przekazał w szyfrogramie z dnia 21 października 1982 r. stosowne wytyczne przełożonym ogniw terenowych MSW w takim zakresie, w jakim został do tego zobowiązany. Do zadań MSW należało zabezpieczenie porządku publicznego w tej szczególnej sytuacji, w jakiej znalazło się państwo w 1982 r.

w warunkach stanu wojennego, a główną troską kierownictwa było uniknięcie rozlewu krwi oraz wkroczenia wojsk Układu Warszawskiego.

Oskarżony **J. S. (1)** wyjaśnił ponadto, że kompanie polowe powstały na podstawie Zarządzenia nr (...)w sprawie formowania kompanii polowych, wydanego

w dniu 12 stycznia 1982 r. przez gen. F. S., pełniącego wówczas funkcję Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Kompanie polowe miały być uzupełniane przez wojskowe komendy uzupełnień według imiennych list otrzymywanych z terenowych organów Milicji Obywatelskiej za pośrednictwem Wojskowej Służby Wewnętrznej. Z kolei założenia organizacyjne zmierzające do powołania części działaczy ówczesnej opozycji do odbycia ćwiczeń wojskowych zostały wydane przez gen. A. J. (1), pełniącego wówczas funkcję Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Te założenia organizacyjne wskazywały na pilną potrzebę powołania do odbycia służby wojskowej osób prowokujących zajścia i ekscesy zwłaszcza w dużych zakładach pracy, wymierzone przeciwko obowiązującemu porządkowi prawnemu i normalnemu tokowi działalności produkcyjnej. Zgodnie z decyzją kierownictwa MON i MSW typowania takich osób w celu powołania ich do odbycia służby wojskowej w dniach 3 i 4 listopada 1982 r. dokonywały organy Wojskowych Służb Wewnętrznych wspólnie z organami Służby Bezpieczeństwa, przy zastosowaniu następujących kryteriów:

- typowaniem objęte miały być duże zakłady pracy;
- z każdego zakładu powinna była zostać wytypowana grupa aktywistów prowokujących zajścia;
- listy wytypowanych w celu powołania przedstawiać miały wojskowym komendom uzupełnień właściwe organy (...) za pośrednictwem oficerów ds. poboru;
- sformułowane pododdziały miały być objęte intensywnym szkoleniem z zachowaniem wszelkich obowiązujących rygorów służby wojskowej;
- do organizacji pododdziałów i szkolenia wykorzystana miała być doborowa kadra zawodowa i podoficerska zasadniczej służby wojskowej.

Oskarżony **J. S. (1)** wyjaśnił, że założenia organizacyjne zostały przedstawione przez gen. A. J. (1) zastępcom dowódców okręgów wojskowych w drodze telekonferencji w dniu 21 października 1982 r., a stenogram z tej telekonferencji przedstawiony został płk B. P. pełniącemu wówczas funkcję Dyrektora Zarządu I MSW, który z kolei przedstawił go gen. H. D. (1) pełniącemu wówczas funkcję Dyrektora Departamentu III MSW.

Oskarżony **J. S. (1)** nie przeczył, że zapoznał się z powyższymi założeniami i wyjaśnił, że część zadań wynikających z tych założeń zgodnie z poleceniem służbowym ujął w szyfrogramie z dnia 21 października 1982 r. skierowanym do Zastępców Komendantów Wojewódzkich ds. Służby Bezpieczeństwa. Nie odbyło się to jednak z własnej inicjatywy oskarżonego, bowiem nie mogłoby się to odbyć bez wyraźnego polecenia przełożonego, którym był wówczas oskarżony W. C. (1). Oskarżony J. S. (1) podkreślił jednak, że nie pamięta treści wydanego mu wówczas polecenia ani okoliczności, w jakich zostało ono mu przekazane. Domniemywał, że polecenie takie musiało zostać wydane, ponieważ w ramach struktury MSW brak było możliwości podejmowania samodzielnego działania.

Oskarżony **J. S. (1)** wyjaśnił ponadto, że już w Zarządzeniu nr (...) wydanym w dniu 12 stycznia 1982 r. przez gen. F. S. przewidziany został udział resortu MSW w realizacji decyzji o sformowaniu kompanii polowych. Założenia organizacyjne z dnia 21 października 1982 r. wydane przez gen. A. J. (1) również przewidywały udział Służby Bezpieczeństwa. Ze względu na to, że ani oskarżony W. C. (1), ani gen. H. D. (1), ani płk B. P. nie byli podwładnymi gen. A. J. (1), według oskarżonego J. S. (1) przekazanie im założeń organizacyjnych nie nastąpiło w formie polecenia czy rozkazu, ale nastąpiło w wykonaniu wcześniejszych uzgodnień kierownictw MON i MSW. Według oskarżonego J. S. (1) polecenia musiały być wydawane oddzielnie w MON i MSW, a skoro jego bezpośrednim przełożonym był oskarżony W. C. (1), polecenie sporządzenia szyfrogramu o zawartej w nim treści oraz wskazanie jego adresatów musiał otrzymać oskarżonego W. C. (1). Poprzednio w okresie od 28 sierpnia do 21 października 1982 r. pięciokrotnie odbyły się telekonferencje kierownictwa MSW

z Komendantami Wojewódzkimi, w toku których dokonywano oceny stanu bezpieczeństwa kraju z punktu widzenia występujących zagrożeń, m.in. takich jak strajki i manifestacje. Ówczesny pion MSW zgodnie z zakresem kompetencji prowadził zaś rozpoznanie zagrożeń, gdy chodzi o funkcjonowanie gospodarki narodowej.

Oskarżony **J. S. (1)** wyjaśnił, że nie znał nikogo spośród pokrzywdzonych, ich poglądów politycznych, prowadzonej przez nich działalności ani ich stosunku względem służby wojskowej. Zaprzeczał, aby jego intencją było przesładowanie osób powoływanych do pełnienia służby wojskowej bez względu na tryb i okres powołania. Zaprzeczał, aby jego intencją było naruszanie nietykalności cielesnej takich osób czy jakiegokolwiek ich udręczanie. Wyjaśnił ponadto, że organizacja i przebieg służby wojskowej, w tym organizacja ćwiczeń, pozostawały w wyłącznej gestii kierownictwa MON, a za traktowanie poszczególnych żołnierzy w ramach służby odpowiedzialni byli dowódcy poszczególnych jednostek wojskowych. Wyjaśnił, że nie był informowany o tym, jak przebiegała służba wojskowa osób wówczas powołanych i nie docierały do niego jakiegokolwiek sygnały świadczące o tym, że powołani byli traktowani niezgodnie z prawem czy inaczej niż pozostali odbywający wówczas służbę wojskową. Według oskarżonego powołanie do służby wojskowej odbyło się zgodnie

z ówczesnie obowiązującym porządkiem prawnym, który nie przewidywał zwolnienia z odbywania służby ze względu na określone poglądy polityczne lub prowadzenie określonej działalności politycznej.

Oskarżony **J. S. (1)** zaprzeczał zarzuconemu mu działaniu w celu osiągnięcia korzyści osobistej polegającej na utrzymaniu się przy władzy w ówczesnej strukturze państwa. Zarzut taki całkowicie pomijał intencje jego ówczesnej służby

i wykonywanej pracy. Zajmowane wówczas przez oskarżonego stanowisko Dyrektora Departamentu (...) MSW obligowało go do podejmowania określonych działań w zakresie jego kompetencji bez względu na to, czy ówczesny ustroj państwa będzie nadal obowiązywał. Celem działań było zaś zapewnienie spokoju w zakładach pracy oraz pokoju w państwie.

III.

Oskarżony **W. C. (1)** nie przyznał się do popełnienia zarzuconego mu czynu. W postępowaniu przygotowawczym wyjaśnił, że pracując w MSW realizował przydzielone mu zadania mieszczące się w jego obowiązkach służbowych, nie przekraczając nigdy obowiązującego wówczas prawa. Przede wszystkim zajmował się ochroną gospodarki narodowej, a funkcję swą pełnił w sposób pożyteczny dla ojczyzny. W wyjaśnieniach składanych na etapie postępowania sądowego wskazywał, że decyzje o powołaniu szeregu osób do służby wojskowej w latach 1982-1983 podjęły właściwe organy wojskowe działające pod nadzorem ówczesnego Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, reprezentowanego przez gen. A. J. (1). Decyzje organów wojskowych miały charakter w pełni autonomiczny, a podległe oskarżonemu struktury MSW w żadnym zakresie nie uczestniczyły w podejmowaniu tych decyzji. Według oskarżonego ten stan rzeczy sprawia, że jakiegokolwiek sugestie personalne ze strony organów MSW, nawet jeśli miały miejsce, posiadały li tylko charakter nieformalny

i pomocniczy, co nie daje podstaw do przypisania oskarżonemu przestępstwa z art. 246 § 1 i 2 d.k.k. ani z art. 231 § 1 i 2 k.k. i to w sposób opisany w akcie oskarżenia.

Ponadto oskarżony **W. C. (1)** wyjaśnił, że czyn zarzucony mu

w akcie oskarżenia pozostaje bez związku z jego osobą, o ile w ogóle można rozważać czy,

a jeżeli tak, to jaki był wpływ organu MSW na fakt powołania takiej czy innej osoby. Oskarżony zaprzeczył, aby miał lub mógł mieć jakiegokolwiek wpływu na to, co działo się w jednostce wojskowej i jak postępowano tam z poszczególnymi żołnierzami. Oskarżony nie dysponował wówczas jakąkolwiek wiedzą o tym, czy postępowanie dowództwa wojskowego różnego szczebla z osobami powołanymi na ćwiczenia wojskowe było zgodne z ówczesnymi przepisami prawa czy też nie. Oskarżony nie podejmował w tym kierunku jakichkolwiek działań. Pozostawało to poza zakresem kompetencji oskarżonego. Według oskarżonego brak zatem podstaw do przypisania mu sprawstwa w zakresie defraudowania środków przeznaczonych na szkolenia czy powodowania szczególnego udręczenia powołanych na ćwiczenia wojskowe, godzenia w ich bezpieczeństwo osobiste, zdrowie, życie, nietykalność cielesną, godność, prawo do pracy, posiadania własnych poglądów i ich swobodnego wyrażania, wolności sumienia, myśli, w celu osiągnięcia korzyści osobistej, mającej na celu utrzymaniu się przy władzy

w systemie państwa totalitarnego poprzez uniknięcie przejścia władzy przez (...) i inne antysocjalistyczne ugrupowania. Według oskarżonego tak postawiony mu zarzut nie polegał na prawdzie, pomijając kwestie prawdziwości twierdzenia, że (...)

w owym czasie dążyła do przejścia władzy. Według oskarżonego takiego celu politycznego (...) wówczas nie realizowała. Jeśli zaś w trakcie odbywania ćwiczeń wojskowych postępowanie kadry wojskowej wobec powołanych na ćwiczenia wojskowe było niezgodne z ówczesnymi przepisami prawa, to z tego tytułu odpowiedzialność powinny ponieść te osoby, które dopuściły się takich czynów.

Oskarżony **W. C. (1)** zaprzeczył temu, aby miał działać w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, o której mowa w art. 246 § 2 d.k.k. oraz w art. 231 § 2 k.k. Wykonując swoje obowiązki służbowe zawsze kierował się wyłącznie treścią obowiązującego prawa i prawa tego nigdy nie naruszał. Motywacją oskarżonego nigdy nie było zachowanie takiego czy innego piastowanego stanowiska. Oskarżony wyjaśnił, że w 1958 r. został dyscyplinarnie zwolniony ze

w zasadzie elementy kryminalne;

- listy wytypowanych do powołania żołnierzy rezerwy i poborowych miały przedstawić Wojskowym Komendom Uzupelnień właściwe organy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych za pośrednictwem oficerów Wojskowej Służby Wewnętrznej do spraw doboru.

W zakresie pododdziałów uzupełnianych żołnierzami rezerwy wytypowane osoby spośród żołnierzy rezerwy miały być powołane do następujących jednostek wojskowych:

- na terenie P. Okręgu Wojskowego - do (...) w C.
w ilości około 300 żołnierzy rezerwy;

- na terenie Ś. Okręgu Wojskowego - do (...) w R. w ilości około 100-150 żołnierzy rezerwy;

- na terenie W. Okręgu Wojskowego - do (...) w D. - w ilości około 200 żołnierzy rezerwy.

Szkolenie powołanych żołnierzy rezerwy miało być zorganizowane w zwartych pododdziałach oddzielnie dla wyszkolonych i oddzielnie dla niewyszkolonych przy czym:

- żołnierze niewyszkoleni mieli być szkoleni w specjalności inżynieryjno-drogowej;

- żołnierze wyszkoleni mieli być szkoleni w formie przekwalifikowania do specjalności inżynieryjno-mostowej;

- powołanie wytypowanych żołnierzy miało być dokonane z terminem natychmiastowego stawiennictwa w jednostkach wojskowych;

- przegląd lekarski powołanych miał być dokonany bezpośrednio w jednostkach wojskowych;

- sformowane pododdziały miały być objęte intensywnym szkoleniem na poligonach z zachowaniem wszelkich obowiązujących rygorów służby wojskowej, a do szkolenia miały zostać wykorzystane zwłaszcza parki pontonowe typu ciężkiego;

- do organizacji pododdziałów oraz ich szkolenia miała być wykorzystana szczególnie dobrana kadra zawodowa i podoficerska zasadniczej służby wojskowej.

Powyższe założenia organizacyjne miały być realizowane tylko przez Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa.

Wykazy żołnierzy rezerwy i poborowych miały być dostarczone Wojewódzkim Komendom Uzupelnień w dniach 22-23 października 1982 r. za pośrednictwem oficerów Wojskowej Służby Wewnętrznej do spraw doboru, a w dniach 28-30 października 1982 r. miały zostać doręczone karty powołania ze stawiennictwem na 3-4 listopada 1982 r.

Dowodem powyższej okoliczności były dokumenty obejmujące wspomniane założenia organizacyjne wydane przez Zastępcę Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października 1982 r., zawarte na k. 2347-2350, 3887-3890 i 7004-7008, których wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony, a z których jednoznacznie wynikała treść wspomnianych założeń organizacyjnych.

2. W dniu 21 października 1982 r. założenia organizacyjne wydane przez Zastępcę Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1) przekazane zostały także do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, gdzie zapoznali się z nimi:

- gen. bryg. dr W. C. (1), pełniący funkcję Zastępcy Ministra Spraw Wewnętrznych i Szefa Służby Bezpieczeństwa;

- płk J. S. (1), pełniący funkcję Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych;

- gen. dyw. B. S. (2), pełniący funkcję Pierwszego Zastępcy Ministra Spraw Wewnętrznych oraz

- gen. bryg. J. B. (2), pełniący funkcję Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej.

Dowodem powyższej okoliczności był dokument obejmujący wspomniane założenia organizacyjne, zawarty na k. 7004-7008, którego wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony. Krąg osób zapoznanych z treścią dokumentu jednoznacznie wynikał z treści zawartych na k. 7008.

3. W dniu 21 października 1982 r. płk J. S. (1), pełniący funkcję Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, polecił Zastępcom Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa do dnia 23 października 1982 r. wytypować osoby, których wiek nie przekraczał 28 lat, rekrutujące się „głównie z dużych zagrożonych zakładów pracy”, podejrzane o inspirowanie i organizowanie strajków i „zajść ulicznych”, o aktywne występowanie przeciwko tworzeniu nowych związków zawodowych i o czynną wrogą działalność, druk, kolportaż, łącznikowanie itp., a nienadające się z różnych powodów do internowania lub zatrzymania, a następnie przekazać wykazy wytypowanych osób właściwym terytorialnie Szefom Wojskowej Służby Wewnętrznej w celu powołania wytypowanych osób w dniach 2 i 3 listopada 1982 roku zgodnie z decyzją kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do odbycia ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy na okres trzech miesięcy w jednostkach wojskowych w C., R. i D. oraz do odbycia zasadniczej służby wojskowej poborowych na okres dwóch lat, gdzie reklamacje inne, niż dotyczące jedynych żywicieli rodzin oraz osób prowadzących gospodarstwa rolne, miały nie być uwzględniane. Wykazy wytypowanych miały zawierać nazwisko i imię, imię ojca, datę urodzenia, miejsce zamieszkania, miejsce pracy, krótką charakterystykę uzasadniającą powołanie, obejmującą dotychczasową działalność oraz wydział Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej, którego wytypowany jest figurantem lub pozostaje w zainteresowaniu. Wykazy miały być przekazane właściwym terytorialnie Szefom Wojskowej Służby Wewnętrznej wraz

z informacją czy wśród wytypowanych znajdują się osobowe źródła informacji. Ponadto płk J. S. (1) polecił, aby poinformować go do dnia 25 października 1982 r. o ilości osób wytypowanych na ćwiczenia wojskowe żołnierzy rezerwy i do odbycia zasadniczej służby wojskowej wraz z podaniem z jakich zakładów pracy pochodzą i w czym pozostają zainteresowaniu oraz o ilości osobowych źródeł informacji.

Dowodem powyższej okoliczności był dokument obejmujący pisemne polecenie płk J. S. (1) wydane w dniu 21 października 1982 r., zawarty na k. 2343-2345, którego wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony,

a z którego jednoznacznie wynikała treść wspomnianego polecenia oraz wykaz (rozdzielnik) Komend Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej, do których polecenie to zostało przekazane (k. 2345). W świetle opinii biegłego sądowego z zakresu kryminalistycznych badań dokumentów J. B. (1), zawartej na k. 6650-6661, której wiarygodność również nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony i której konkluzja logicznie wynikała

z przesłanek przyjętych za jej podstawę, gdy chodzi o cechy identyfikacyjne odzwierciedlone

w konstrukcji podpisu, tyle że nie była kategoryczna ze względu na brak oryginału dokumentu, oraz w świetle tego, że oskarżony J. S. (1) nie zaprzeczał, iż wydał pisemne polecenie objęte tym dokumentem, niewątpliwa była okoliczność, że własnoręczny podpis złożony na dokumencie obejmującym pisemne polecenie pochodził od płk J. S. (1).

4. W dniu 21 października 1982 r. gen. bryg. dr W. C. (1), pełniący funkcję Zastępcy Ministra Spraw Wewnętrznych i Szefa Służby Bezpieczeństwa, przeprowadził telekonferencję z Zastępcami Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa oraz z Dyrektorami Departamentów i Biur Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Tematem telekonferencji były działania Służby Bezpieczeństwa skierowane przeciwko akcjom protestacyjnym zaplanowanym przez (...) na dzień 10 listopada 1982 r. oraz działania Służby Bezpieczeństwa polegające na włączaniu się w proces budowy nowotworzonych związków zawodowych, mających ograniczyć potencjalne zaplecze przeciwnika, co polegać miało na inspirowaniu grup inicjatywnych oraz prowadzeniu stałego rozpoznania, jak nowotworzone związki zawodowe będą przyjmowane przez załogi zakładów pracy. Postawę załóg dużych zakładów pracy uznawano za kluczową, gdy chodzi o próbę sił, która miała mieć miejsce w dniu 10 listopada 1982 r. Odnośnie takich zakładów pracy gen. bryg. dr W. C. (1) polecił opracowanie oddzielnych planów operacyjno-

rozpoznawczych, których celem miało być uniemożliwienie akcji protestacyjnych zaplanowanych przez (...) na dzień 10 listopada 1982 r. Odnosząc się do osób mogących wziąć udział w akcjach protestacyjnych w takich zakładach pracy gen. bryg. dr W. C. (1) wskazał co następuje: „Chciałbym również zwrócić Towarzyszom Komendantom uwagę na to, że istnieje możliwość pozbycia się niektórych z tych osób, przez wcielenie ich do czynnej służby wojskowej lub powołanie na okresowe ćwiczenia. Szczegóły podaje szyfrogram Dyrektora Departamentu (...), skierowany do 33 województw (...) Jest tylko jedna zmiana - korzystna - w stosunku do tego, co jest podane w szyfrogramie, to znaczy, że na ćwiczenia można powoływać do 35. roku życia, a nie do 28.”

Dowodem powyższej okoliczności był dokument obrazujący przebieg telekonferencji prowadzonej przez gen. bryg. dr W. C. (1) w dniu 21 października 1982 r., zawarty na k. 6339-6348 (k. 4846-4859, poz. 18 wykazu k. 4845), którego wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony, a z którego jednoznacznie wynikała treść przytoczonej wyżej wypowiedzi gen. bryg. dr W. C. (1) dotycząca wcielenia do czynnej służby wojskowej i powołania na okresowe ćwiczenia osób, o których mowa w szyfrogramie Dyrektora Departamentu (...) płk J. S. (1) (k. 6346, 4858). Z zachowanej notatki z dnia 21 października 1982 r. sporządzonej m.in. przez świadka T. J. (2), dotyczącej tej telekonferencji, zawartej na k. 7001-7003, której wiarygodność także nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony, jednoznacznie wynikało, że wypowiedź ta pochodziła od gen. bryg. dr W. C. (1). Okoliczność ta znajdowała potwierdzenie w logicznych i spójnych, a przez to wiarygodnych zeznaniach świadka T. J. (2), zawartych na k. 9418-9420, który wówczas pełnił funkcję Kierownika Wydziału Ogólnego Zarządu I Ministerstwa Spraw Zagranicznych i był odpowiedzialnym za ochronę tajemnicy oraz korespondencję. Mógł zatem dysponować rzeczową wiedzą, gdy chodzi o tę okoliczność, a nie ujawniły się powody, dla których świadek mógłby podawać nieprawdę.

5. W dniu 24 października 1982 r. Zastępca Szefa Sztabu do spraw organizacyjno-mobilizacyjnych P. Okręgu Wojskowego płk dypl. J. P. (1) przekazał Szefowi Zarządu Mobilizacji i Uzupełnień Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1) wykaz ilościowy żołnierzy rezerwy według Wojewódzkich Komend Uzupełnień z wyszczególnieniem zakładów pracy, podany przez organy doboru Wojskowej Służby Wewnętrznej, zawiadamiając, że rozkazem Dowódcy P. Okręgu Wojskowego zabezpieczono pod względem organizacyjnym specjalne wcielenie m.in. 300 żołnierzy rezerwy, którzy mają być powołani do (...) w C. zgodnie z decyzją Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

Dowodem powyższej okoliczności był dokument obejmujący treść komunikatu skierowanego przez płk dypl. J. P. (1) do gen. dyw. dr A. J. (1), zawarty na k. 3985-4016, którego wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony, a z którego jednoznacznie wynikała treść przytoczonego komunikatu.

6. W dniu 26 października 1982 r. Zastępca Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1) wydał zarządzenie Nr (...) M.. w sprawie powołania określonej grupy poborowych do odbycia zasadniczej służby wojskowej oraz żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe. W celu dodatkowego przeszkolenia w jednostkach wojskowych określonych grup poborowych i żołnierzy rezerwy Zastępca Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1) zarządził, aby dowódcy okręgów wojskowych spowodowali powołanie w dniach 5-6 listopada 1982 r. m.in. podoficerów i szeregowych rezerwy do odbycia trzymiesięcznej czynnej służby wojskowej w ramach ćwiczeń wojskowych z P. Okręgu Wojskowego w ilości 560 żołnierzy, w tym 450 wyszkolonych i 120 niewyszkolonych. Powołanie żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe miało być dokonane na podstawie wykazów imiennych sporządzonych przez terenowe organy administracji wojskowej przy współdziałaniu organów Wojskowej Służby Wewnętrznej. Jeśli chodzi

o żołnierzy rezerwy, z zakładów pracy objętych patronatem mieli być powołani wszyscy podoficerowie i szeregowi rezerwy zarówno wyszkoleni, jak i niewyszkoleni, a z pozostałych zakładów pracy i instytucji miało być powołanych około 50% podoficerów i szeregowych rezerwy, głównie z większych zakładów pracy. Z powołania mieli być wyłączeni m.in. podoficerowie i szeregowi rezerwy, którzy przekroczyli 35 rok życia, ci, u których zachodziła konieczność sprawowania bezpośredniej opieki nad członkami rodziny lub prowadzenia gospodarstwa rolnego, a także ci, którzy byli jedynymi żywicielami rodzin albo niezbędnymi ze względu na wykonywany zawód. Powołani mieli być zdolni do służby wojskowej

i legitymować się kategorią zdrowia „A”, niezależnie od wykształcenia. Spośród wytypowanych żołnierzy rezerwy z P. Okręgu Wojskowego m.in. 300 wyszkolonych podoficerów i szeregowych rezerwy miało zostać powołanych do (...) w C.. Przegląd lekarski powołanych miał zostać dokonany bezpośrednio w jednostce wojskowej. Sformowane pododdziały miały zostać objęte intensywnym szkoleniem w specjalnościach korpusu osobowego inżynierijno-saperskiego głównie w grupie osobowej budowy dróg, mostów i fortyfikacji oraz grupie przeprawowej, a ponadto wykorzystane do zabezpieczenia wykonania bieżących prac inżynierijnych na poligonach

i placach ćwiczeń według specjalnie opracowanych programów z zachowaniem wszelkich obowiązujących rygorów służby wojskowej. Do organizacji pododdziałów oraz ich szkolenia miała zostać wykorzystana szczególnie dobrana kadra posiadająca doświadczenie

w dowodzeniu i wychowaniu, dowódcami kompanii mieli zostać oficerowie zawodowi, dowódcami plutonów - żołnierze zawodowi, w zasadzie oficerowie lub doświadczeni chorążowie i podoficerowie zawodowi, a dowódcami drużyn – podoficerowie zasadniczej służby wojskowej legitymujący się co najmniej roczną praktyką w dowodzeniu. Przewidziano ponadto wyznaczenie nieetatowych zastępców dowódców kompanii do spraw politycznych spośród oficerów zawodowych aparatu partyjno-politycznego. O liczbie powołanych do służby wojskowej według jednostek wojskowych wraz z uwagami dotyczącymi przebiegu powołania i dyscypliny stawiennictwa oraz charakterystycznych wypowiedzi sztaby okręgów wojskowych miały złożyć telegraficzne meldunki Zarządowi Mobilizacji i Uzupełnień Sztabu Generalnego Wojska Polskiego do dnia 8 listopada 1982 r. do godz. 12.00.

Dowodem powyższej okoliczności był dokument obejmujący wspomniane zarządzenie wydane przez Zastępcę Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 26 października 1982 r., zawarty na k. 2311-2318, którego wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony, a z którego jednoznacznie wynikała treść wspomnianego zarządzenia wydanego przez gen. dyw. dr A. J. (1) w zastępstwie Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. broni F. S.. W świetle opinii biegłego sądowego z zakresu kryminalistycznych badań dokumentów, zawartej na k. 7728-7739, której wiarygodność również nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony i której konkluzja logicznie wynikała z przesłanek przyjętych za jej podstawę, niewątpliwa była okoliczność, że własnoręczny podpis złożony na dokumencie obejmującym wspomniane zarządzenie pochodził od gen. dyw. dr A. J. (1).

7. W dniu 27 października 1982 r. Zastępca Szefa Sztabu do spraw organizacyjno-mobilizacyjnych Pomorskiego Okręgu Wojskowego płk dypl. J. P. (1) w wykonaniu zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego WP Nr (...) M.. z dnia 26 października 1982 r. polecił Szefom Wojewódzkich Sztabów Wojskowych w B., G., E., K., K., Ł., O., P., P., S., S., T. i W. powołać wytypowanych żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe w dniu 5 listopada 1982 r. na okres 90 dni:

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w B. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 18 żołnierzy rezerwy wyszkolonych;

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w G. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 25 żołnierzy rezerwy wyszkolonych ze Stoczni im. (...), 19 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z G. Stoczni (...) oraz 27 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z pozostałych zakładów pracy;

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w E. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 20 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z Zakładów (...);

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w K. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 2 żołnierzy rezerwy wyszkolonych;

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w K. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 52 żołnierzy rezerwy wyszkolonych;

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Ł. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 9 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z Przędzalni (...) oraz 35 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z pozostałych zakładów pracy;

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w O. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 8 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z (...) Zakładów (...) oraz 14 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z pozostałych zakładów pracy;

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w P. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 9 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z Zakładów (...);

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w S. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 32 żołnierzy rezerwy wyszkolonych;

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w S. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 8 żołnierzy rezerwy wyszkolonych ze Stoczni im. (...), 2 żołnierzy rezerwy wyszkolonych ze Stoczni (...), 1 żołnierz rezerwy wyszkolonego z Zakładów (...) oraz 13 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z pozostałych zakładów pracy;

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w T. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 4 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z Zakładów (...);

- z terenu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w W. m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...) - 2 żołnierzy rezerwy wyszkolonych z Zakładów (...).

Dowodem powyższej okoliczności był dokument obejmujący treść komunikatu skierowanego przez płk dypl. J. P. (1) do Szefów Wojewódzkich Sztabów Wojskowych, zawarty na k. 3953-3961, którego wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony, a z którego jednoznacznie wynikała treść przytoczonego komunikatu.

8. W dniu 28 października 1982 r. Zastępca Szefa Sztabu P. Okręgu Wojskowego płk dypl. J. P. (1) wydał zarządzenie Nr (...) w sprawie powołania żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe na podstawie zarządzenia z dnia 26 października 1982 r. Nr (...) M.. wydanego przez Zastępcę Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1). Dowódca (...) w C. został wyznaczony do sformowania czterech kompanii żołnierzy rezerwy po 75 podoficerów i szeregowych.

Dowodem powyższej okoliczności był dokument obejmujący wspomniane zarządzenie wydane przez Zastępcę Szefa Sztabu P. Okręgu Wojskowego płk dypl. J. P. (1) w dniu 28 października 1982 r., zawarty na k. 592-595 (3962-3969), którego wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony, a z którego jednoznacznie wynikała treść wspomnianego zarządzenia wydanego przez płk dypl. J. P. (1).

(...) W wykonaniu powyższych zarządzeń i poleceń do (...) w C. (jednostka wojskowa nr (...) w C.) na ćwiczenia wojskowe żołnierzy rezerwy na okres 90 dni od dnia 5 listopada 1982 r. powołano następujące osoby:

1) A. A. (4),

2) W. A.,

3) A. A. (5),

4) T. A.,

5) Z. B. (1),

6) B. B. (5),

7) T. B.,

8) S. B. (2),

- 9) Z. B. (2),
- 10) A. B. (1),
- 11) L. B.,
- 12) A. B. (2),
- 13) J. B. (3),
- 14) J. B. (4) (B.),
- 15) K. B. (2),
- 16) H. B.,
- 17) J. B. (5),
- 18) A. B. (3),
- 19) K. B. (3),
- 20) Z. B. (3) (B.),
- 21) D. B. (2),
- 22) R. B. (1),
- 23) J. B. (6) (B.),
- 24) E. B. (B.),
- 25) J. B. (7),
- 26) M. B. (1),
- 27) M. B. (2),
- 28) Z. B. (4),
- 29) K. B. (4),
- 30) M. B. (3),
- 31) M. C. (1) (C.),
- 32) T. C. (1),
- 33) Z. C. (2) (C.),
- 34) M. C. (2),
- 35) E. C. (1),
- 36) K. C.,
- 37) A. C. (1),

- 38) E. C. (2),
- 39) S. C. (2) (C.),
- 40) B. D. (2),
- 41) P. D.,
- 42) M. D. (1),
- 43) J. D. (2),
- 44) L. D. (1) (D.),
- 45) H. D. (2),
- 46) Z. D.,
- 47) L. D. (2),
- 48) K. D. (1),
- 49) J. D. (3),
- 50) E. D. (1),
- 51) J. D. (4) (D.),
- 52) R. D. (D.),
- 53) E. D. (2) (D.),
- 54) M. D. (2) (D.),
- 55) J. D. (5),
- 56) A. D. (1) (D.),
- 57) A. D. (2),
- 58) W. E. (E.),
- 59) B. F.,
- 60) S. F. (F.),
- 61) T. F.,
- 62) R. F.,
- 63) W. G. (G.),
- 64) K. G. (2),
- 65) P. G.,
- 66) L. G. (1),

- 67) R. G. (2),
- 68) Z. G. (1),
- 69) A. G. (G.),
- 70) L. G. (2) (G.),
- 71) R. G. (3),
- 72) K. G. (3) (G.),
- 73) Z. G. (2),
- 74) Z. G. (3),
- 75) M. G. (2),
- 76) J. G. (1),
- 77) E. G. (1),
- 78) R. G. (4),
- 79) J. G. (2),
- 80) R. G. (5),
- 81) J. G. (3),
- 82) M. G. (3),
- 83) S. G. (2),
- 84) E. G. (2),
- 85) F. H.,
- 86) C. J.,
- 87) J. J. (7),
- 88) A. J. (2),
- 89) A. J. (3),
- 90) R. J. (1),
- 91) B. J. (5),
- 92) A. J. (4),
- 93) R. J. (2),
- 94) L. J. (1),
- 95) J. J. (8),

- 96) K. J. (4),
- 97) M. J. (7),
- 98) L. J. (2),
- 99) R. J. (3),
- 100) H. K. (1) (K.),
- 101) R. K. (1),
- 102) W. K. (1),
- 103) A. K. (1),
- 104) S. K. (2) (K.),
- 105) A. K. (2),
- 106) G. K. (3),
- 107) H. K. (2),
- 108) F. K.,
- 109) S. K. (3),
- 110) K. K. (8),
- 111) L. K. (1),
- 112) M. K. (1),
- 113) P. K.,
- 114) J. K. (2),
- 115) W. K. (2),
- 116) M. K. (2),
- 117) A. K. (3),
- 118) Z. K. (1),
- 119) L. K. (2),
- 120) A. K. (4),
- 121) R. K. (2),
- 122) Z. K. (2),
- 123) L. K. (3),
- 124) R. K. (3),

- 125) B. K. (3),
- 126) Z. K. (3),
- 127) J. K. (3),
- 128) J. K. (4),
- 129) Z. K. (4),
- 130) Z. K. (5),
- 131) W. K. (3),
- 132) T. K. (3),
- 133) Z. K. (6),
- 134) R. K. (4),
- 135) R. K. (5),
- 136) W. K. (4),
- 137) L. K. (4) (K.),
- 138) A. K. (5),
- 139) S. K. (4),
- 140) T. L. (2),
- 141) Z. Ł.,
- 142) D. Ł.,
- 143) J. Ł.,
- 144) A. Ł.,
- 145) T. Ł.,
- 146) W. Ł.,
- 147) R. Ł.,
- 148) S. M. (5),
- 149) J. M. (2),
- 150) T. M. (2),
- 151) A. M. (1),
- 152) A. M. (2),
- 153) L. M. (1),

- 154) J. M. (3),
- 155) T. M. (3),
- 156) J. M. (4),
- 157) R. M. (3),
- 158) G. M. (3),
- 159) L. M. (2),
- 160) E. M. (1),
- 161) M. M. (3),
- 162) Z. M. (3),
- 163) J. M. (5),
- 164) J. M. (6),
- 165) Z. M. (4),
- 166) A. M. (3),
- 167) Z. M. (5),
- 168) J. M. (7),
- 169) E. M. (2),
- 170) J. M. (8),
- 171) H. N.,
- 172) M. N. (1),
- 173) A. N. (1),
- 174) M. N. (2),
- 175) A. N. (2),
- 176) E. N.,
- 177) K. N.,
- 178) J. N. (1),
- 179) J. N. (2),
- 180) S. O.,
- 181) H. O.,
- 182) A. O.,

183) J. O.,
184) L. O.,
185) Z. O.,
186) M. O. (O.),
187) P. P. (3),
188) A. P. (1),
189) E. P.,
190) J. P. (2),
191) J. P. (3),
192) A. P. (2),
193) R. P. (1),
194) S. P. (2),
195) A. P. (3),
196) J. P. (4),
197) T. P. (1),
198) J. P. (5),
199) Z. P.,
200) M. P. (1),
201) J. P. (6),
202) T. P. (2),
203) M. P. (2),
204) R. P. (2),
205) H. P. (1),
206) J. P. (7),
207) J. P. (8),
208) M. P. (3),
209) A. P. (4),
210) H. P. (2),
211) J. Q.,

- 212) M. R. (1),
- 213) G. R. (4),
- 214) R. R. (3),
- 215) M. R. (2),
- 216) L. R.,
- 217) W. R. (3),
- 218) C. R.,
- 219) W. R. (4),
- 220) Z. R.,
- 221) W. R. (5),
- 222) Z. S. (1),
- 223) J. S. (2),
- 224) E. S. (1),
- 225) C. S.,
- 226) A. S. (1),
- 227) J. S. (3),
- 228) W. L. (3),
- 229) M. S. (2),
- 230) B. S. (3),
- 231) Z. S. (2),
- 232) W. S. (4),
- 233) M. S. (3),
- 234) J. S. (4),
- 235) H. S.,
- 236) M. S. (4),
- 237) Z. S. (3),
- 238) J. S. (5),
- 239) W. S. (5),
- 240) J. S. (6),

- 241) A. S. (2),
- 242) R. S. (1),
- 243) W. S. (6),
- 244) R. S. (2),
- 245) E. S. (2),
- 246) K. S. (2),
- 247) Z. S. (4),
- 248) G. S. (2),
- 249) R. S. (3),
- 250) P. S. (2),
- 251) S. S. (3),
- 252) Z. S. (5),
- 253) K. S. (3),
- 254) R. S. (4),
- 255) T. S.,
- 256) M. Ś.,
- 257) R. T.,
- 258) K. T. (2),
- 259) M. T. (2),
- 260) H. T.,
- 261) L. T. (2),
- 262) K. T. (3),
- 263) J. T.,
- 264) W. U.,
- 265) J. U.,
- 266) B. W. (1),
- 267) L. W. (2),
- 268) S. W. (3),
- 269) J. W. (1),

270) W. W. (6),
271) W. W. (7),
272) P. W. (1),
273) S. W. (4),
274) L. W. (3),
275) R. W. (4),
276) J. W. (2),
277) L. W. (4),
278) M. W. (1),
279) S. W. (5),
280) M. W. (2),
281) R. W. (5),
282) J. W. (3),
283) T. W.,
284) J. W. (4),
285) P. W. (2),
286) M. W. (3),
287) J. W. (5),
288) W. W. (8),
289) I. W.,
290) B. W. (2),
291) M. Z. (4),
292) K. Z. (6),
293) C. Z. (2),
294) H. Z.,
295) J. Z. (1),
296) A. Z. (1),
297) W. Z. (2),
298) J. Z. (2),

299) Z. Z. (5),

300) M. Z. (5),

301) S. Ż.,

302) W. Ż. (1),

303) J. Ż.,

304) W. Ż. (2).

Dowodem powyższych okoliczności były zeznania następujących pokrzywdzonych:

- J. P. (5) k. 78-87, Załącznik nr 10 XI Ko 124/17;

- A. J. (3) k. 140-142, k. 14461-14464;

- S. G. (2) k. 616-617, k. 14465-14467;

- R. P. (2) k. 622-623;

- J. Q. k. 624-625, k. 14467-14469;

- T. A. k. 626-627, k. 14495-14498;

- Z. P. k. 811-813, k. 14493-14495;

- A. J. (4) k. 1068-1069, k. 14491-14492;

- H. K. (2) k. 1086-1087;

- T. S. k. 1101-1103;

- T. P. (1) k. 1122-1123, k. 16066-16068;

- H. T. k. 1124-1125, k. 16068-16069;

- A. G. k. 1132-1133, k. 14555-14556;

- S. K. (3) k. 1140-1141, k. 14553-14554;

- W. R. (6) k. 1149-1150, k. 14552-14553;

- M. C. (2) k. 1156-1158, k. 14590;

- D. B. (2) k. 1245-1248, k. 16148-16151;

- A. J. (2) k. 1255, Załącznik nr 7 XIV Ko 42/17;

- J. B. (5) k. 1257-1259, Załącznik nr 8 XIV Ko 43/17;

- R. K. (1) k. 1261-1262, Załącznik nr 1 XIV Ko 21/17;

- A. N. (2) k. 1264-1265, k. 14634-14636;

- G. M. (3) k. 1281-1282, k. 14636-14637;

- K. J. (4) k. 1288-1289, Załącznik nr 6 VI Ko 546/17;
- L. W. (4) k. 1323-1324, 16323-16325;
- J. M. (5) k. 1328;
- J. B. (6) k. 1330-1331, k. 14652-14653;
- K. G. (3) k. 1332-1333, k. 14654;
- T. F. k. 1348-1349;
- P. D. k. 1351-1352, k. 14655-14656;
- W. A. k. 1353-1354, k. 14657-14659;
- A. C. (1) k. 1704-1706, k. 14698-14699;
- R. F. k. 2975, k. 14702-14703;
- I. W. k. 2984-2985, k. 14699-14701;
- S. P. (2) k. 2987-2988, k. 14703-14704;
- R. S. (1) k. 2997, k. 14701-14702;
- Z. S. (2) k. 3012, k. 14720-14721;
- J. Z. (1) k. 3013-3014;
- L. W. (2) k. 3015, k. 16161-16162;
- K. S. (3) k. 3040, k. 14722-14723;
- M. W. (2) k. 3041-3042, k. 6725-6727, k. 14723-14724;
- M. Z. (5) k. 3043-3044;
- J. N. (1) k. 3045, k. 16163-16166;
- R. J. (1) k. 3046;
- Z. Z. (5) k. 6594-6597, k. 14741-14742;
- A. P. (4) k. 6603, k. 14740-14741;
- M. Z. (4) k. 6719-6721, Załącznik nr 7 III Ko 17/17;
- J. P. (8) k. 6722-6723, k. 14853-14854;
- M. R. (2) k. 6806- 6808, k. 14854-14856;
- M. R. (3) k. 6823-6830, Załącznik nr 11 (...) Ko 386/17;
- R. S. (2) k. 6832-6834, k. 14856-14858;
- W. W. (8) k. 6835-6837, k. 14869-14870;

- A. S. (1) k. 6845-6856;
- T. M. (2) k. 7349-7350, k. 16209-16212;
- E. C. (1) k. 7378-7380, k. 14871-14872;
- W. Ż. (2) k. 7384-7388, k. 16159-16161;
- P. P. (3) k. 7391-7397, Załącznik nr 11 II Ko 187/17;
- F. H. k. 7400-7401, k. 14912-14914;
- J. Ż. k. 7407-7433, Załącznik nr 10 II Ko 1048/17;
- Z. M. (4) k. 7435-7449, Załącznik nr 5 VII Ko 24/17;
- M. D. (2) k. 7474-7477, k. 14914-14916;
- R. J. (3) k. 7489-7492, k. 14938-14939;
- J. D. (5) k. 7508-7515, k. 14939-14941;
- Z. B. (3) k. 7541-7543, k. 14941-14943;
- J. S. (3) k. 7557-7578, Załącznik nr 12 II Ko 240/17;
- J. S. (4) k. 7581-7591, Załącznik nr 7 II Ko 324/17;
- A. B. (2) k. 7595-7597, k. 15013-15015;
- J. S. (2) k. 7619, k. 15020-15021;
- E. G. (2) k. 7623-7624, k. 15018-15020;
- H. S. k. 7628-7629, k. 15015-15018;
- Z. B. (1) k. 7634-7642;
- J. B. (4) k. 7650-7653, k. 16257-16259;
- K. B. (3) k. 7668-7671, k. 15045-15046;
- S. C. (2) k. 7676-7679, k. 15046-15049;
- L. D. (1) k. 7681-7684, k. 15049-15050;
- H. D. (2) k. 7693-7696, k. 15050-15052;
- A. D. (2) k. 7698-7701, k. 15094-15097;
- A. A. (4) k. 7705-7709, k. 15099-15102, k. 15373-15375;
- M. C. (1) k. 7755-7757, k. 15097-15099;
- M. G. (3) k. 7761-7763, Załącznik nr 2 (...) Ko 250/17;
- K. K. (8) k. 7764-7768, Załącznik nr 10 IV Ko 327/17;

- S. O. k. 7769-7771, Załącznik nr 10 (...) Ko 568/17;
- Z. M. (3) k. 7772-7774, Załącznik nr 10 (...) Ko 568/17;
- W. K. (3) k. 7783-7785, k. 15129-15131;
- J. M. (4) k. 7788-7794, k. 15127-15129;
- L. B. k. 7821-7825, k. 15125-15127;
- K. C. k. 7837-7843, k. 15160-15162;
- E. D. (1) k. 7863-7868, k. 15162-15164;
- B. K. (4) k. 7883-7888, k. 15164-15165;
- G. R. (4) k. 7890-7896, k. 15165-15166;
- R. G. (5) k. 7918, k. 16255-16257;
- J. B. (7) k. 7953-7967, Załącznik nr 11 II Ko 296/17;
- E. D. (2) k. 7971, k. 15200-15202;
- M. B. (3) k. 7973-7986, k. 9632-9639;
- R. G. (4) k. 7994-7998, Załącznik nr 9 II 1 Ko 109/17;
- J. W. (5) k. 8000-8003, Załącznik nr 1 II Ko 330/17;
- E. S. (1) k. 8004-8007, k. 15218-15220;
- P. K. k. 8012-8014, k. 16321-16323;
- A. K. (4) k. 8020-8022, k. 15220-15221;
- R. K. (3) k. 8030-8034;
- T. K. (3) k. 8036-8038, k. 15221-15222;
- R. K. (5) k. 8043-8045, k. 15234-15235;
- S. M. (5) k. 8057-8059, k. 15232-15233;
- A. M. (2) k. 8071-8087, Załącznik nr 9 II Ko 30/17;
- L. M. (1) k. 8088-8109, Załącznik nr 2 XI Ko 15/17;
- H. O. k. 8136, k. 15235-15236;
- J. P. (2) k. 8142-8148, Załącznik nr 3 VIII Ko 7/17;
- M. W. (1) k. 8151-8153, k. 15341-15342;
- B. B. (5) k. 8158-8164, k. 15342-15344;
- J. G. (1) k. 8169-8180, Załącznik nr 6 II Ko 13/17;

- J. G. (3) k. 8183-8186, k. 16477-16479;
- E. G. (1) k. 8190-8194;
- A. K. (2) k. 8198-8202, k. 16687-16689;
- G. K. (3) k. 8210-8212, k. 16519-16521;
- S. F. k. 8215-8220, Załącznik nr 8 XI Ko 10/17;
- K. B. (2) k. 8232-8242, Załącznik nr 5 II Ko 11/17;
- H. B. k. 8244-8256, Załącznik nr 6 II Ko 352/17;
- K. B. (4) k. 8259-8260, k. 15370-15372;
- Z. C. (2) k. 8269-8274, Załącznik nr 6 II Ko 526/17;
- B. D. (2) k. 8279-8280, k. 15372-15373;
- J. D. (2) k. 8291-8292, k. 15368-15370;
- M. G. (2) k. 8300-8310, Załącznik nr 3 II Ko 19/17;
- W. E. k. 8313-8315, k. 15381-15383;
- W. G. k. 8318-8319, k. 15383-15383a;
- E. P. k. 8332-8334, k. 15383a-15383c;
- S. W. (3) k. 8343-8344, k. 15383c-15383d;
- T. B. k. 8352-8353, k. 15383aa- (...);
- L. K. (2) k. 8362-8363, k. 15383ab- (...);
- Z. B. (2) k. 8385-8397, Załącznik nr 3 VII Ko 169/17;
- J. D. (3) k. 8400-8401, k. 15383y- (...);
- L. O. k. 8430-8432, k. 8513-8519;
- W. K. (2) k. 8435-8437, k. 15385-15387;
- B. W. (1) k. 8452-8453, k. 15387-15388;
- L. J. (2) k. 8466-8467, k. 15388-15389;
- A. Z. (1) k. 8474-8475;
- W. S. (5) k. 8485-8487, k. 15389-15390;
- P. W. (1) k. 8496-8497, k. 16582-16585;
- R. Ł. k. 8521-8525, k. 15480-15482;
- C. R. k. 8658-8664, Załącznik nr 7 II Ko 19/17;

- Z. S. (3) k. 8666-8672, Załącznik nr 10 II Ko 20/17;
- E. S. (2) k. 8674-8675, k. 15479-15480;
- Z. S. (4) k. 8681-8684, k. 15499-15502;
- K. T. (2) k. 8690-8692, k. 15502-15503;
- R. W. (5) k. 8695-8696, k. 15504-15505;
- W. Z. (2) k. 8699-8702;
- K. T. (3) k. 8704-8707, Załącznik nr 9 II Ko 12/17;
- A. P. (1) k. 8794-8795, k. 15543-15545;
- A. M. (4) k. 8797-8817, Załącznik nr 2 II Ko 26/17;
- J. P. (7) k. 8819-8822, k. 15532-15535;
- W. R. (3) k. 8837-8838, k. 15528-15530;
- H. N. k. 8861-8862, k. 15530-15532;
- E. N. k. 8886-8898;
- J. P. (4) k. 8900-8901, k. 15545-15546;
- J. P. (6) k. 8916-8919;
- J. D. (4) k. 8929-8939, Załącznik nr 2 II Ko 27/17;
- W. S. (6) k. 8942-8943, Załącznik nr 3 XIV Ko 23/17;
- Z. S. (5) k. 8943-8946, k. 16814-16816;
- J. W. (3) k. 8951-8957, Załącznik nr 1 XIV Ko 20/17;
- S. S. (3) k. 8963-8969, k. 15590-15593;
- L. J. (1) k. 8970-8973, Załącznik nr 1 XIV Ko 18/17;
- F. K. k. 8974-8976, Załącznik nr 3 XIV Ko 24/17;
- R. K. (4) k. 8977-8980;
- J. G. (2) k. 8981-8982, k. 15584-15585;
- R. D. k. 8985-8986, k. 15586-15588;
- K. G. (2) k. 8987-8989, Załącznik nr 1 XIV Ko 22/17;
- L. G. (2) k. 8990-8991, k. 15588-15590;
- T. L. (2) k. 8993-8995, k. 15615-15618;
- E. M. (2) k. 8996-8999, k. 15612-15615;

- J. P. (3) k. 9000-9001;
- R. P. (1) k. 9002-9003;
- M. B. (1) k. 9016-9018;
- A. K. (1) k. 9019-9031;
- S. K. (2) k. 9034-9037, k. 15624-15628;
- M. K. (1) k. 9049-9050, k. 15629-15630;
- J. K. (4) k. 9054-9056, k. 15631-15632;
- J. K. (3) k. 9059-9060, k. 15633-15634;
- R. K. (2) k. 9331-9334, k. 9464-9465, Załącznik nr 4 II Ko 303/17;
- M. N. (2) k. 9368-9372, Załącznik nr 4 VII Ko 3/17;
- A. K. (5) k. 9374-9377, Załącznik nr 5 II Ko 12/17;
- J. K. (2) k. 9379, k. 15773-15775;
- Z. G. (3) k. 9383, k. 15809-15810;
- A. A. (5) k. 9390-9391, k. 16752-16754;
- A. N. (1) k. 9401, k. 15807-15809;
- C. J. k. 9408-9411, Załącznik nr 10 III Ko 7/17;
- M. K. (2) k. 9413-9414, k. 15829-15831;
- P. S. (2) k. 9536-9537, k. 15837-15839;
- P. W. (2) k. 9541-9542, k. 15832-15834;
- M. P. (1) k. 9547-9550, k. 15834-15837;
- L. R. k. 9640-9641, k. 15865-15866;
- M. B. (2) k. 9786-9796;
- W. Ł. k. 9801-9802, k. 15862-15864;
- L. G. (1) k. 9846-9848, Załącznik nr 4 II Ko 15/17;
- Z. K. (4) k. 9856-9858, Załącznik nr 4 II Ko 16/17;
- Z. K. (5) k. 9861-9862, k. 15876-15878;
- L. K. (4) k. 9866-9867, k. 15879-15880;
- S. W. (4) k. 9869-9880, Załącznik nr 5 X Ko 20/17;
- R. W. (4) k. 10224-10226, Załącznik nr 5 X Ko 21/17;

- M. P. (3) k. 10229-10230, k. 15900-15904;
- M. P. (2) k. 10244-10247, k. 10251-10256, Załącznik nr 5 II Ko 468/17;
- M. Ś. k. 10259, k. 15904-15906;
- J. T. k. 10265-10275, Załącznik nr 9 X Ko 19/17;
- J. W. (1) k. 10278-10279, k. 15914-15916;
- R. B. (1) k. 11083-11084, k. 15917-15920;
- M. N. (1) k. 11120-11121, k. 15921-15922;
- W. W. (6) k. 11147-11151, k. 15989-15991;
- C. S. k. 11169-11170, k. 16435-16436;
- B. W. (2) k. 11199-11200, k. 15987-15989;
- S. Ż. k. 11231-11252, Załącznik nr 4 II Ko 399/17;
- J. W. (2) k. 11258-11260, k. 16018-16020;
- R. T. k. 11257-11275, Załącznik nr 5 X Ko 18/17;
- S. W. (5) k. 11280-11281, k. 16434-16435;
- T. W. k. 11290-11291, k. 16020-16022;
- M. M. (3) k. 11465-11466, k. 16378-16379;
- R. S. (4) k. 11478-11480, k. 16375-16377;
- W. K. (1) k. 11497-11499, k. 16379-16381;
- L. M. (2) k. 11641-11643, k. 16428-16431;
- J. M. (2) k. 11690-11692;
- M. S. (3) k. 11704-11709, Załącznik nr 9 XI Ko 8/17;
- J. W. (4) k. 11720, k. 16049-16050;
- H. P. (2) k. 12348, k. 16047-16048;
- B. S. (3) k. 12361-12362, k. 16431-16433.

Zeznania wymienionych pokrzywdzonych okazały się spójne, logiczne i konsekwentne, gdy chodzi o okoliczność, że zostali oni powołani do (...) w C. (jednostka wojskowa nr (...) w C.) na ćwiczenia wojskowe żołnierzy rezerwy na okres 90 dni od dnia 5 listopada 1982 r. Nie ujawniły się okoliczności mogące podważyć wiarygodność zeznań pokrzywdzonych.

Krąg pozostałych osób powołanych na ćwiczenia wojskowe żołnierzy rezerwy do (...) w C. na okres 90 dni od dnia 5 listopada 1982 r., których zeznania nie mogły stanowić dowodu w sprawie ze względu na ich śmierć, ustalony został na

podstawie dokumentu obejmującego wykaz z Księgi Ewidencji Żołnierzy Rezerwy wspomnianej jednostki wojskowej, zawartego na k. 2407-2477, którego wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony.

Okoliczność, że każda z osób powołanych na ćwiczenia wojskowe żołnierzy rezerwy do (...) w C. na okres 90 dni od dnia 5 listopada 1982 r. została wytypowana w wykonaniu polecenia skierowanego w dniu 21 października 1982 r. przez płk J. S. (1), pełniącego funkcję Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa, okazała się niewątpliwa, nawet jeśli zgromadzony w sprawie niniejszej materiał dowody nie stanowił wystarczającej podstawy do ustalenia osób, które polecenie to wykonały.

Z treści rozdzielnika dotyczącego szyfrogramu obejmującego polecenie skierowane w dniu 21 października 1982 r. przez płk J. S. (1), pełniącego funkcję Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa wynika, że polecenie to skierowano do Komend Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej w 32 województwach.

W województwie (...) Zastępcami do spraw Służby Bezpieczeństwa byli S. S. (4), który zmarł oraz świadek A. C. (2), który w okresie od 2 lipca 1982 r. do stycznia 1983 r. korzystał ze zwolnienia lekarskiego i nie dysponował wiedzą na temat typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 740).

W województwie (...) Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był świadek M. K. (3), który jednak ze względu na brak pamięci spowodowany upływem czasu nie potrafił podać okoliczności dotyczących typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1188).

W województwie (...) Zastępcami do spraw Służby Bezpieczeństwa byli J. A. (2) oraz A. Z. (2), którzy zmarli, a także świadek S. P. (3), który jednak nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 772-773). Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był J. D. (6), który ze względu na brak pamięci spowodowany upływem czasu nie potrafił podać okoliczności dotyczących typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 766). Drugim Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był A. D. (3), który także ze względu na brak pamięci spowodowany upływem czasu nie potrafił podać okoliczności dotyczących typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 763).

W województwie (...) Szefem Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych był M. S. (5), który zmarł, a Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był świadek Z. J. (3), który jednak ze względu na brak pamięci spowodowany upływem czasu nie potrafił podać okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1045). Naczelnikiem Wydziału III w tej jednostce był świadek M. P. (4), który jednak nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1039v). Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był z kolei świadek B. W. (3), który również nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1037). Podobnie świadek T. D., Zastępca Komendanta Miejskiego Milicji Obywatelskiej w K., nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1033-1035).

W województwie (...) Szefem Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych był S. S. (5), który zmarł. Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był J. P. (9), który także zmarł. Naczelnikiem Wydziału III w tej jednostce był świadek B. M. (4), który ze względu na brak pamięci spowodowany upływem czasu nie potrafił podać okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 809). Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był z kolei L. N., który zmarł.

W województwie (...) Szefem Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych był świadek B. M. (5), który nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 665-666). Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był świadek J. J. (9), który jednak nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 662-663). Naczelnikiem Wydziału III w tej jednostce był C. C. (3), który zmarł. Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był zaś świadek Z. T., który nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 668-669).

W województwie (...) Szefem Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych był wówczas świadek K. D. (2), który nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 853-856). Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był S. G. (3), który zmarł. Kolejnym Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był świadek W. P. (3), który jednak nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 3319-3320). Naczelnikiem Wydziału III w tej jednostce był świadek M. K. (4), który nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 843-846). Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był zaś świadek R. B. (2), który także nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 848-851).

W województwie (...) Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był świadek S. D., który jednak nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1372). Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był zaś świadek A. L., który także nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1373).

W województwie (...) Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był T. M. (4), który zmarł. Naczelnikiem Wydziału III w tej jednostce był J. D. (7), który także zmarł. Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był zaś świadek J. W. (6), który nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 768-770). Świadek ten pamiętał jedynie późniejszą okoliczność przetransportowania J. Ł., członka (...) współtworzącego „podziemną” strukturę tego związku podczas stanu wojennego, z jednostki wojskowej w C. do Wydziału Śledczego Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w S. w związku z podejmowanymi tam czynnościami procesowymi.

W województwie (...) Szefem Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych był świadek J. W. (7), który nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej, niemniej z zeznań tego świadka wynikało, że skoro szyfrogram Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych adresowany był jedynie do pionu Służby Bezpieczeństwa, to typowanie takie mogło odbywać się bez wiedzy świadka (k. 1176-1177). Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był świadek S. J. (4), który jednak nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 3313-3315). Kolejnym Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa w tej jednostce był świadek M. P. (5), który nie pamiętał okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej, chociaż nie wykluczał, że typowanie takie mogło mieć miejsce (k. 1178-1179). Naczelnikiem Wydziału III w tej jednostce był świadek A. M. (5), który nie pamiętał okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1175). Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był zaś S. B. (3), który zmarł.

W województwie (...) Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był świadek Z. G. (4), który jednak nie pamiętał typowania osób do odbycia służby wojskowej, chociaż nie wykluczał, że typowanie takie mogło mieć miejsce (k. 280-282). Naczelnikiem Wydziału III w tej jednostce był świadek B. Ś., który także nie pamiętał okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1055-1057). Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był zaś świadek M. L. (3), który nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1058-1060). Kolejnym zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był świadek H. M., który również nie dysponował wiedzą na temat typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1061-1063).

W województwie (...) Szefem Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych był świadek O. S. (2), który nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej, niemniej z zeznań tego świadka wynikało, że jeśli typowania dokonywał jedynie pion Służby Bezpieczeństwa, to świadek mógłby o tym nie wiedzieć (k. 759 -761). Zastępcą do spraw Służby Bezpieczeństwa był wówczas H. D. (3), który nie żyje. Zastępcą Naczelnika Wydziału III w tej jednostce był J. J. (10), który nie dysponował wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej (k. 1050-1052).

Okoliczność, że Szefowie Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych nie dysponowali wiedzą na temat okoliczności typowania osób do odbycia służby wojskowej okazuje się usprawiedliwiona, zważywszy że z założeń organizacyjnych wydanych przez Zastępcę Szefa S. Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1)

w dniu 21 października 1982 r. jednoznacznie wynikało, że założenia te miały być realizowane tylko przez Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa, a szyfrogram obejmujący polecenie wydane przez Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych płk J. S. (1) w dniu 21 października

1982 r. skierowany został bezpośrednio do Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa.

Z kolei okoliczność, że typowania osób do odbycia służby wojskowej nie pamiętali albo nie dysponowali wiedzą w tym zakresie żyjący w toku niniejszego postępowania Zastępcy Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa mogła znajdować usprawiedliwienie, zważywszy na upływ czasu.

Niemniej z zeznań świadka J. M. (9), pełniącego wówczas służbę w Wojewódzkiej Komendzie Uzupelnień w T. i zajmującego się organizacją ćwiczeń wojskowych rezerwistów, wynikało, że wykaz żołnierzy rezerwy przekazany został do Wojewódzkiej Komendy Uzupelnień w T. z Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w T. lub B. wraz z pismem przewodnim i na podstawie tego wykazu Komendant Wojewódzkiej Komendy Uzupelnień w T. polecił świadkowi wystawić wezwania rezerwistom, którzy mieli trafić do (...) w C.. Według pamięci świadka to powołanie rezerwistów na ćwiczenia wojskowe było nietypowe, ponieważ nie było objęte rocznym planem szkolenia. Niemniej zwykle jeśli rezerwiści powoływani byli na ćwiczenia wojskowe w celu zmiany specjalności, powoływano ich na okres 2-3 miesięcy (k. 1048, k. 17833-17834).

Z zeznań świadka A. R., pełniącego wówczas służbę w Wojewódzkiej Komendzie Uzupelnień w T. i zajmującego się ewidencją wojskową zasobów rezerw osobowych, wynikało, że do Wojewódzkiej Komendy Uzupelnień w T. wpłynęło pismo dotyczące powołania żołnierzy rezerwy, opatrzone pieczęcią Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w T.. Rezerwiści zostali wówczas powołani m.in. do jednostki wojskowej w C. w P. Okręgu Wojskowym. Lista powołanych została dostarczona do Wojewódzkiej Komendy Uzupelnień w T. pocztą tajną i obejmowała dane osobowe rezerwistów ze wskazaniem, że mają być wcieleni na ćwiczenia 90. dniowe w trybie natychmiastowym. Świadek nie pamiętał innego przypadku powołania na ćwiczenia rezerwy, gdzie listy rezerwistów byłyby przygotowywane przez Komendy Wojewódzkie Milicji Obywatelskiej, a powołanie rezerwistów miałyby nastąpić do jednostki podlegającej bezpośrednio Ministerstwu Obrony Narodowej. (k. 445-446, k. 17787-17788).

Zeznania świadków J. M. (9) oraz A. R. okazały się spójne, logiczne, konsekwentne i rzeczowe. Nie ujawniły się okoliczności mogące podważać wiarygodność ich zeznań.

Znamienne, że założenia organizacyjne wydane przez gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października 1982 r. przewidywały, że typowania żołnierzy rezerwy do odbycia służby wojskowej spośród osób stanowiących główny trzon grup prowokujących zajścia i ekscesy wymierzone przeciwko obowiązującemu porządkowi prawnemu i normalnemu tokowi działalności produkcyjnej w zakładach pracy dokonywać miały organy Wojskowej Służby Wewnętrznej wspólnie z organami Służby Bezpieczeństwa, listy wytypowanych do powołania żołnierzy rezerwy miały przedstawić Wojskowym Komendom Uzupelnień właściwe organy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych za pośrednictwem oficerów Wojskowej Służby Wewnętrznej do spraw doboru, a osoby wytypowane spośród żołnierzy rezerwy miały być powołane na terenie P. Okręgu Wojskowego do (...)w C. w ilości około 300 żołnierzy rezerwy w celu odbycia trzymiesięcznych ćwiczeń wojskowych.

Znamienne, że wydane przez płk J. S. (1) w dniu 21 października 1982 r. polecenie wytypowania osób rekrutujących się „głównie z dużych zagrożonych zakładów pracy”, podejrzanych o inspirowanie i organizowanie strajków i „zajść ulicznych”, o aktywne występowanie przeciwko tworzeniu nowych związków zawodowych i o czynną wrogą działalność, druk, kolportaż, łącznikowanie itp., a nienadające się z różnych powodów do internowania lub zatrzymania, przewidywało przekazanie wykazów wytypowanych osób właściwym terytorialnie Szefom Wojskowej Służby Wewnętrznej w celu powołania wytypowanych osób do odbycia ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy na okres trzech miesięcy m.in. w jednostce wojskowej w C..

Znamienne, że w dniu 24 października 1982 r. Zastępca Szefa Sztabu do spraw organizacyjno-mobilizacyjnych P. Okręgu Wojskowego płk dypl. J. P. (1) przekazał gen. dyw. dr A. J. (1) wykaz ilościowy żołnierzy rezerwy według Wojewódzkich Komend Uzuppełnień z wyszczególnieniem zakładów pracy, podany przez organy doboru Wojskowej Służby Wewnętrznej, zawiadamiając, że zabezpieczono pod względem organizacyjnym specjalne wcielenie m.in. 300 żołnierzy rezerwy, którzy mają być powołani do (...) w C..

Z kolei w dniu 26 października 1982 r. gen. dyw. dr A. J. (1) wydał zarządzenie Nr (...) M.. zobowiązujące dowódców okręgów wojskowych do powołania w dniach 5-6 listopada 1982 r. m.in. podoficerów i szeregowych rezerwy do odbycia trzymiesięcznej czynnej służby wojskowej w ramach ćwiczeń wojskowych na podstawie wykazów imiennych sporządzonych przez terenowe organy administracji wojskowej przy współudziale organów Wojskowej Służby Wewnętrznej. Z zakładów pracy objętych patronatem mieli być powołani wszyscy podoficerowie i szeregowi rezerwy zarówno wyszkoleni, jak i niewyszkoleni, a z pozostałych zakładów pracy i instytucji miało być powołanych około 50% podoficerów i szeregowych rezerwy, głównie z większych zakładów pracy. Spośród wytypowanych żołnierzy rezerwy z P. Okręgu Wojskowego m.in. 300 wyszkolonych podoficerów i szeregowych rezerwy miało zostać powołanych do (...) w C..

W dniu 27 października 1982 r. Zastępca Szefa Sztabu do spraw organizacyjno-mobilizacyjnych P. Okręgu Wojskowego płk dypl. J. P. (1) w wykonaniu zarządzenia Nr (...) M.. z dnia 26 października 1982 r. polecił Szefom Wojewódzkich Sztabów Wojskowych w B., G., E., K., K., Ł., O., P., P., S., S., T. i W. powołać wytypowanych 300 (łącznie) żołnierzy rezerwy wyszkolonych na ćwiczenia wojskowe w dniu 5 listopada 1982 r. na okres 90 dni m. in. do jednostki wojskowej w C. nr (...).

W dniu 28 października 1982 r. Zastępca Szefa Sztabu P. Okręgu Wojskowego płk dypl. J. P. (1) wydał zarządzenie Nr (...) w wykonaniu zarządzenia z dnia 26 października 1982 r. Nr (...) M.. gen. dyw. dr A. J. (1), którym dowódca (...)w C. został wyznaczony do sformowania czterech kompanii żołnierzy rezerwy po 75 podoficerów i szeregowych, którzy mieli być objęci intensywnym szkoleniem z zachowaniem wszelkich obowiązujących rygorów służby wojskowej.

Znamienne ponadto, że sporządzony w dniu 29 października 1982 r. wykaz osób wytypowanych przez pion Departamentu III do odbycia zasadniczej służby wojskowej lub ćwiczeń wojskowych (na podstawie danych z 32 województw oraz z Departamentu III) (k. 2351-2371) korespondował z kręgiem osób powołanych na ćwiczenia wojskowe żołnierzy rezerwy do (...)w C. na okres 90 dni od dnia 5 listopada 1982 r., gdy chodzi o następujących pokrzywdzonych:

- R. J. (3) - wytypowany przez III Wydział w E. (str. 2 wykazu);
- R. K. (5) - wytypowany przez III Wydział w G. (str. 3 wykazu);
- J. M. (2) - wytypowany przez III Wydział w G. (str. 5 wykazu);
- G. K. (3) - wytypowany przez III Wydział w G. (str. 6 wykazu);
- M. G. (2) - wytypowany przez III Wydział w K. (str. 7 wykazu);
- W. S. (4) - wytypowany przez III Wydział w K. (str. 7 wykazu);
- L. K. (4) - wytypowany przez III Wydział w K. (str. 8 wykazu);
- M. O. - wytypowany przez III Wydział w Ł. (str. 12 wykazu);
- J. N. (1) - wytypowany przez III Wydział w Ł. (str. 12 wykazu);
- W. Ł. - wytypowany przez III Wydział w Ł. (str. 13 wykazu);

- J. B. (6) - wytypowany przez III Wydział w S. (str. 17 wykazu).

Znamienne ponadto, że znakomita większość osób powołanych na ćwiczenia wojskowe żołnierzy rezerwy do (...) w C. na okres 90 dni od dnia 5 listopada 1982 r. kwalifikowała się jako „osoby stanowiące główny trzon grup prowokujących zajęcia

i ekscesy wymierzone przeciwko obowiązującemu porządkowi prawnemu i normalnemu tokowi działalności produkcyjnej w zakładach pracy”, o których była mowa w założeniach organizacyjnych wydanych przez gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października 1982 r. oraz jako osoby „z zagrożonych zakładów pracy”, „podejrzane o inspirowanie i organizowanie strajków” i „zajść ulicznych”, „o aktywne występowanie przeciwko tworzeniu nowych związków zawodowych i o czynną wrogą działalność, druk, kolportaż, łącznikowanie itp.”, o których była mowa w poleceniu wydanym przez płk J. S. (1) w dniu 21 października 1982 r. Z wiarygodnych zeznań pokrzywdzonych powołanych na ćwiczenia wojskowe żołnierzy rezerwy do (...) w C. na okres 90 dni od dnia 5 listopada 1982 r. wynikało bowiem, że znakomita większość z nich przed powołaniem była członkami (...), pełniła funkcje w tym związku, brała udział w działalności prowadzonej przez ten związek, w akcjach protestacyjnych, była w związku z tym karana, zatrzymywana, przesłuchiwana lub brała udział w postępowaniu karnym lub w postępowaniu o wykroczenie albo była nieformalnymi liderami załóg w zakładach pracy znanymi z krytyki ówczesnej sytuacji politycznej, społecznej i gospodarczej. Za ledwie kilka osób powołanych na ćwiczenia wojskowe żołnierzy rezerwy do (...) w C. na okres 90 dni od dnia 5 listopada 1982 r. wytypowana została nietrafnie z punktu widzenia kryteriów przyjętych w założeniach organizacyjnych wydanych przez gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października 1982 r. oraz w poleceniu wydanym przez płk J. S. (1) w dniu 21 października 1982 r.

W świetle powyższego zgromadzony w sprawie niniejszej materiał dowody stanowił wystarczającą podstawę do ustalenia, że w poleceniu wydane w dniu 21 października 1982 r. przez płk J. S. (1) pełniącego funkcję Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, skierowane bezpośrednio do Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa zostało wykonane przez bliżej nieokreślonych funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa, wykazy osób wytypowanych zostały przekazane Wojewódzkim Komendom Uzuppełnień w B., G., E., K., K., Ł., O., P., S., S., T. i W., gdzie dokonano powołań na ćwiczenia wojskowe żołnierzy rezerwy do (...)

w C. na okres 90 dni od dnia 5 listopada 1982 r.

10. Oskarżony **J. S. (1)** ukończył 84 lata, legitymuje się wykształceniem wyższym, z zawodu jest magistrem ekonomii, jest wdowcem i ojcem jednego pełnoletniego dziecka, nikt nie pozostaje na jego utrzymaniu, stan jego zdrowia jest adekwatny do wieku. Utrzymuje się ze świadczenia z tytułu ubezpieczeń społecznych w kwocie 1.209,59 PLN miesięcznie. Pozostaje osobą niekaraną.

11. Oskarżony **W. C. (1)** ukończył 94 lata, legitymuje się wykształceniem wyższym, z zawodu jest doktorem nauk technicznych, jest żonaty bezdzietny, nikt nie pozostaje na jego utrzymaniu, stan jego zdrowia jest adekwatny do wieku. Utrzymuje się ze świadczenia z tytułu ubezpieczeń społecznych w kwocie 2.278.61 PLN miesięcznie. Pozostaje osobą niekaraną.

Podstawę powyższych ustaleń stanowiły dane osobopoznawcze oraz dane o karalności k. 17975, k. 17976, a ponadto decyzje administracyjne ustalające wysokość świadczeń z tytułu ubezpieczeń społecznych k. 17959-17973, k. 18000-18001, które nie były kwestionowane, a ich wiarygodność nie budziła wątpliwości.

V.

Z wiarygodnych zeznań pokrzywdzonych jednoznacznie wynikało, że w toku odbywania przez nich ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy w (...) Pułku (...)

w C. rozpoczętych 5 listopada 1982 r. doszło do bezprawnych naruszeń dóbr osobistych pokrzywdzonych w postaci:

- naruszenia prawa do prywatności i godności polegającego na zobowiązaniu pokrzywdzonych do rozebrania się do naga przy przyjęciu do jednostki wojskowej oraz przy zwolnieniu z jednostki wojskowej połączone z przeszukiwaniem rzeczy osobistych pokrzywdzonych; zobowiązanie takie było bezprawne nawet jeśli przy przyjęciu pokrzywdzonych do jednostki wojskowej związane było z dokonywanym przeglądem lekarskim. Znamienne bowiem, że według Zarządzenia Ministra Obrony Narodowej Nr 8/MON z dnia 17 lutego 1970 r. w sprawie odbywania ćwiczeń wojskowych (Dziennik Rozkazów MON z dnia 18 marca 1970 r. Nr 5 poz. 26, k. 784-792) żołnierzy rezerwy przeznaczonych do odbycia ćwiczeń wojskowych przez okres jednorazowo dłuższy niż 30 dni powinno poddać się przeglądowi lekarskiemu przed powołaniem do odbycia tych ćwiczeń (§ 14 ust. 2, k. 786). Zarządzenie Nr (...) M.. wydane w dniu 26 października 1982 r. przez Zastępcę Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1), przewidujące, że przegląd lekarski powołanych miał być dokonany bezpośrednio w jednostkach wojskowych, pozostawało w sprzeczności z tym przepisem. Zarządzenie to nie mogło zatem stanowić podstawy prawnej uchylającej bezprawność naruszenia dóbr osobistych pokrzywdzonych w postaci prawa do prywatności i godności;

- naruszenia prawa do prywatności polegającego na ograniczaniu odwiedzin pokrzywdzonych przez osoby najbliższe oraz na kontrolowaniu przebiegu rozmów pokrzywdzonych z osobami najbliższymi podczas odwiedzin;

- naruszenia prawa do prywatności polegającego na przeszukiwaniu miejsc zakwaterowania pokrzywdzonych połączonych z przeszukiwaniem rzeczy osobistych pokrzywdzonych;

- naruszenia prawa do prywatności i tajemnicy korespondencji polegającego na cenzurowaniu korespondencji pokrzywdzonych;

- naruszenia prawa do wolności osobistej polegającego na konwojowaniu pokrzywdzonych na dworzec kolejowy po zwolnieniu z jednostki wojskowej połączonym z zatrzymaniem książeczek wojskowych pokrzywdzonych aż do chwili poprzedzającej wejście do pociągu.

Ponadto z wiarygodnych zeznań następujących pokrzywdzonych jednoznacznie wynikały bezprawne naruszenia następujących dóbr osobistych mające miejsce podczas odbywania przez nich wspomnianych ćwiczeń wojskowych:

- W. R. (4) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;

- S. K. (3) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;

- A. N. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;

- M. C. (2) - narażenie zdrowia;

- A. G. - naruszenie czci polegające na znieważeniu;

- J. B. (6) - narażenie zdrowia;

- K. G. (3) – naruszenie godności, a ponadto naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;

- R. S. (1) - naruszenie czci polegające na znieważeniu;

- R. F. - naruszenie czci polegające na znieważeniu;

- S. P. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;

- Z. S. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;

- K. S. (3) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;

- Z. Z. (5) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- M. R. (2) - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- F. H. - narażenie zdrowia;
- M. D. (2) - narażenie zdrowia;
- R. J. (3) - naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- J. D. (5) - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- Z. B. (3) - naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- S. C. (2) - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- L. D. (1) - narażenie zdrowia;
- H. D. (2) - narażenie zdrowia;
- A. D. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- M. C. (1) - obraza uczuć religijnych;
- A. A. (4) - narażenie zdrowia, naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- E. D. (1) - narażenie zdrowia;
- B. K. (4) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- A. K. (4) - narażenie zdrowia;
- M. W. (1) - narażenie zdrowia;
- J. D. (2) - naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- E. P. - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, obraza uczuć religijnych, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- T. B. - naruszenie godności, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- L. J. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- W. S. (5) - naruszenie wolności polegające na groźbie;
- R. Ł. - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- Z. S. (4) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- K. T. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- H. N. - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- J. P. (7) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- J. G. (2) - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie godności;

- R. D. - narażenie zdrowia, naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu,
- S. S. (3) - obraza uczuć religijnych, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- E. M. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na bezpodstawnym pozbawieniu wolności oraz na groźbie;
- T. L. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- S. K. (2) - narażenie zdrowia, naruszenie godności, naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, obraza uczuć religijnych, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- M. K. (1) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- A. N. (1) - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- M. K. (2) - naruszenie wolności polegające na pozbawieniu prawa do sądu;
- M. P. (1) - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie wolności polegające na groźbie;
- W. Ł. - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- L. R. - narażenie zdrowia;
- Z. K. (5) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, a ponadto naruszenie nietykalności cielesnej;
- M. P. (3) - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie wolności osobistej polegające na bezpodstawnym pozbawieniu wolności oraz na groźbie;
- M. Ś. - naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- J. W. (1) - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- R. B. (1) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, a ponadto naruszenie uczuć religijnych;
- B. W. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- J. W. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- H. P. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na bezpodstawnym pozbawieniu wolności oraz na groźbie;
- J. W. (4) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- T. P. (1) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- D. B. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- J. N. (1) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, a ponadto obraza uczuć religijnych;
- T. M. (2) - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- R. G. (5) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- J. B. (4) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;

- L. W. (4) - narażenie zdrowia, naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- M. M. (3) - narażenie zdrowia;
- R. S. (4) - narażenie zdrowia, naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- W. K. (1) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- S. W. (5) - narażenie zdrowia;
- J. G. (3) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- G. K. (3) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- P. W. (1) - naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- A. K. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- A. J. (3) - naruszenie wolności polegające na pozbawieniu prawa do sądu, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu;
- S. G. (2) - naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- J. Q. - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie wolności osobistej polegające na groźbie;
- A. J. (4) - narażenie zdrowia;
- T. A. - narażenie zdrowia, a ponadto naruszenie czci polegające na znieważeniu.

Zgromadzony w sprawie niniejszej materiał dowodowy nie pozwalał jednak na przypisanie oskarżonym **J. S. (1)** oraz **W. C. (2)** odpowiedzialności, gdy chodzi o naruszenie dóbr osobistych poszczególnych pokrzywdzonych, do których doszło w toku odbywania przez nich ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy w (...) Pułku (...) w C. rozpoczętych 5 listopada 1982 r.

Zgromadzony w sprawie niniejszej materiał dowodowy nie pozwalał bowiem na przypisanie oskarżonym **J. S. (1)** oraz **W. C. (2)** wiedzy, a co za tym idzie nie pozwalał na przyjęcie, aby świadomością i zamiarem oskarżenia **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** obejmowali zorganizowanie i przeprowadzenie ćwiczeń wojskowych (...) Pułku Pontonowego w C. w jednostce wojskowej nr (...) rozpoczętych 5 listopada 1982 r. W tym zakresie brak było wystarczających podstaw do zakwestionowania wiarygodności wyjaśnień obu oskarżonych.

Celem założeń organizacyjnych wydanych przez Zastępcę Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października 1982 r., których treść została przedstawiona zarówno oskarżonemu **J. S. (1)**, jak i oskarżonemu **W. C. (2)**, była „pilna potrzeba odizolowania osób stanowiących główny trzon grup prowokujących zajścia i ekscesy wymierzone przeciwko obowiązującemu porządkowi prawnemu i normalnemu tokowi działalności produkcyjnej w zakładach pracy”. Według tych założeń organizacyjnych środkiem prowadzącym do realizacji tego celu miało być powołanie osób zaliczanych do tej kategorii, będących jednocześnie żołnierzami rezerwy, do odbycia trzymiesięcznych ćwiczeń wojskowych, które to z kolei stanowiły wówczas legalną formę publicznoprawnej daniny świadczonej przez obywateli.

Na podstawie art. 60 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w brzmieniu obowiązującym z dniem 1 września 1979 r. (tekst jednolity Dz. U. z 1979 r.

Nr 18, poz. 111) obowiązek służby wojskowej polegał m.in. na odbywaniu ćwiczeń wojskowych oraz okresowej służby wojskowej przez żołnierzy rezerwy. Z Zarządzenia Ministra Obrony Narodowej Nr 8/MON z dnia 17 lutego 1970 r. w sprawie odbywania ćwiczeń wojskowych (Dziennik Rozkazów MON z dnia 18 marca 1970 r. Nr 5 poz. 26, k. 784-792) wynikało, że łączny czas trwania wszystkich ćwiczeń wojskowych, niezależnie od form i częstotliwości ich odbywania, nie mógł przekraczać w roku kalendarzowym 90 dni (§ 6 ust. 4, k. 785).

Na tej tylko podstawie, że osoby zaliczane do kategorii prowokujących zajścia i ekscesy wymierzone przeciwko obowiązującemu porządkowi prawnemu i normalnemu tokowi działalności produkcyjnej, będące jednocześnie żołnierzami rezerwy, miały zostać powołane do odbycia 90. dniowych ćwiczeń wojskowych, nie można było zaś przyjąć, aby oskarżeni **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** musieli liczyć się z tym, że w związku z ćwiczeniami wojskowymi dojdzie do bezprawnych naruszeń dóbr osobistych niektórych pokrzywdzonych.

Zgromadzony w sprawie niniejszej materiał dowodowy nie stanowił ponadto wystarczającej podstawy do ustalenia, aby za naruszenie dóbr osobistych poszczególnych pokrzywdzonych, do których doszło w toku odbywania przez nich ćwiczeń wojskowych, odpowiedzialność ponosić mieli funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa bezpośrednio lub pośrednio podlegający oskarżonym **J. S. (1)** oraz **W. C. (2)**.

Z notatki służbowej sporządzonej przez płk K. S. (4), pełniącego wówczas funkcję Szefa Oddziału III Zarządu III Szefostwa Wojskowej Służby Wewnętrznej, dotyczącej stanu pracy operacyjnej wśród powołanych do wojska „działaczy antysocjalistycznych”, zawartej na k. 5929-5933, której wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony, a obejmującej wyniki przeglądu operacyjnego i stanu pracy kontrwywiadowczej dokonanego przez wyznaczonych oficerów Zarządu III w dniach 25-27 listopada 1982 r., wynikało, że rozpoznaniem operacyjnym rezerwistów zajmowali się jedynie oficerowie Wojskowej Służby Wewnętrznej, a nie Służby Bezpieczeństwa. Co więcej, w notatce zawarte zostało stwierdzenie, że podejmowane były nieskuteczne próby uzyskania

z właściwych Komend Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej szczegółowych charakterystyk operacyjnych rezerwistów - w większości przypadków otrzymano jedynie powierzchowne informacje o małej wartości, a całość materiałów nie została przekazana. Konkluzje notatki wskazywały na konieczność żądania od właściwych organów Służby Bezpieczeństwa pełnych charakterystyk operacyjnych wcielonych do wojska „ekstremistów”, a w przypadku odmowy - zawiadomienia o tym Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Stosowne przedsięwzięcia operacyjne miały być natomiast podejmowane wspólnie z tymi oficerami Służby Bezpieczeństwa, których figuranci pełnili służbę wojskową i którzy skontaktowaliby się w tym celu z oficerami Wojskowej Służby Wewnętrznej. Z treści tej notatki wynikało jednoznacznie, że względem osób będących żołnierzami rezerwy, powołanych do odbycia ćwiczeń wojskowych rozpoczętych 5 listopada 1982 r., funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa nie podejmowali jakichkolwiek działań.

Okoliczność ta znajdowała potwierdzenie w treści notatki służbowej sporządzonej przez ppłk T. C. (2), pełniącego wówczas funkcję starszego oficera Oddziału II Zarządu III Szefostwa Wojskowej Służby Wewnętrznej, obejmującej wyniki wizytacji (...) Pułku Pontonowego w C. w dniach 25-27 listopada 1982 r., zawartej na k. 5942-5948, której wiarygodność nie budziła wątpliwości i nie była kwestionowana przez strony. W notatce zawarte zostało stwierdzenie, że współpraca Wojskowej Służby Wewnętrznej ze Służbą Bezpieczeństwa jest „jednokierunkowa” - oficer kontrwywiadu „usiłuje” uzyskać od funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa informacje o wytypowanych przez nich żołnierzach rezerwy, niemniej „odnosi się wrażenie, że Służba Bezpieczeństwa pozbyła się na określony czas ludzi niewygodnych i to im [funkcjonariuszom Służby Bezpieczeństwa] w zupełności wystarcza”.

Okoliczność, że względem osób będących żołnierzami rezerwy, powołanych do odbycia ćwiczeń wojskowych rozpoczętych 5 listopada 1982 r. w (...) Pułku (...) w C. funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa nie podejmowali jakichkolwiek działań, znajdowała także potwierdzenie w zeznaniach świadków E. K. (k. 1874-1878, k. 17875-17876) oraz W. D. (k. 1880-1883, k. 17529-17532), pełniących wówczas funkcje oficerów kontrwywiadu w (...) Pułku (...) w C. w jednostce wojskowej nr (...), których wiarygodność, gdy chodzi o tę okoliczność, nie budziła wątpliwości.

Brak w zgromadzonym materiale dowodowym wystarczającej podstawy do ustalenia, aby świadomością i zamiarem oskarżeni **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** obejmowali zorganizowanie i przeprowadzenie ćwiczeń wojskowych (...) Pułku Pontonowego w C. w jednostce wojskowej nr (...), powoduje, że brak było podstaw do przypisania oskarżonym odpowiedzialności za mające tam miejsce naruszenia zarządzenia Nr (...) M.. wydanego przez Zastępcę Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 26 października 1982 r., a polegające na powołaniu do odbycia ćwiczeń wojskowych:

- następujących żołnierzy rezerwy, którzy 5 listopada 1982 r. ukończyli 35 lat:

S. M. (5), ur. (...),

T. K. (3), ur. (...),

A. P. (1), ur. (...),

H. D. (2), ur. (...),

R. W. (5), ur. (...),

F. H., ur. (...),

M. M. (3), ur. (...),

W. S. (5), ur. (...),

W. R. (3), ur. (...),

J. W. (2), ur. (...),

K. T. (2), ur. (...),

J. P. (8), ur. (...),

T. A., ur. (...),

Z. S. (4), ur. (...),

- następujących osób, które legitymowały się kategorią zdrowia D:

F. H.,

M. W. (1),

L. D. (1),

A. K. (4),

- oraz następujących osób, które nie odbywały zasadniczej służby wojskowej:

W. K. (3);

R. K. (5).

Z treści polecenia wydanego przez oskarżonego **J. S. (1)** w dniu 21 października 1982 r. jednoznacznie wynikało, że zamiar tego oskarżonego dotyczył wytypowania do odbycia służby wojskowej osób, których wiek nie przekraczał 28 lat, a z kolei z wypowiedzi oskarżonego **W. C. (1)** skierowanej do Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji

Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa podczas telekonferencji mającej miejsce w dniu 21 października 1982 r. jednoznacznie wynikało, że zamiar tego oskarżonego dotyczył wytypowania do odbycia służby wojskowej osób, których wiek nie przekraczał 35 lat.

Z kolei w założeniach organizacyjnych wydanych przez Zastępcę Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października 1982 r., których treść została przedstawiona zarówno oskarżonemu **J. S. (1)**, jak i oskarżonemu **W. C. (2)**, nie przewidywano, aby do odbycia trzymiesięcznych ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy w jakimkolwiek zakresie miały zostać osoby, które legitymowały się kategorią zdrowia D lub osoby, które nie odbywały zasadniczej służby wojskowej. Brak było zatem podstaw do przyjęcia, aby oskarżeni **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** musieli liczyć się z tego rodzaju naruszeniami zarządzenia z dnia 26 października 1982 r. Nr (...) M., wydanego przez gen. dyw. dr A. J. (1).

Z zeznań świadków pełniących zawodową służbę wojskową w (...) Pułku (...) w C. w jednostce wojskowej nr (...), w szczególności z zeznań J. B. (8) (k. 1501-1504, k. 17650-17653), M. G. (4) (k. 1506-1511, k. 17186-17198), E. M. (3) (k. 830-831, k. 17576-17580), rzeczowych, logicznych, spójnych

i konsekwentnych, a przez to wiarygodnych, jednoznacznie wynikało, że pokrzywdzeni wykonywali ćwiczenia wojskowe typowe dla specjalności wojsk inżynieryjnych. Nie przeczyły temu w istocie zeznania pokrzywdzonych, którzy jednak upatrywali w tym szczególnej uciążliwości, której zostali poddani ze względu na nadmierny wysiłek fizyczny związany

z wykonywaniem poszczególnych ćwiczeń. Jeśli jednak chodzi o warunki szkolenia pokrzywdzonych, z zeznań świadków J. B. (8), M. G. (4) oraz E. M. (3), jednoznacznie wynikało, że nie zachodziły odstępstwa względem innych zgrupowań rezerwy, w tym także zimowych, które miały miejsce poprzednio w jednostce wojskowej nr (...). Warunki szkolenia były ciężkie, niemniej typowe, zważywszy na specyfikę służby wojskowej w tej jednostce.

Zgromadzony w sprawie niniejszej materiał dowodowy nie stanowił wystarczającej podstawy do ustalenia, aby świadomością i zamiarem oskarżeni **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** obejmowali tego rodzaju szczególne warunki, w jakich odbywać będzie się szkolenie pokrzywdzonych w jednostce wojskowej nr (...) oraz uciążliwości z tym związane. Okoliczności tego rodzaju nie zostały zawarte w założeniach organizacyjnych wydanych przez gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października 1982 r., przedstawionych zarówno oskarżonemu **J. S. (1)**, jak i oskarżonemu **W. C. (2)**.

Podobnie zgromadzony w sprawie niniejszej materiał dowodowy nie stanowił wystarczającej podstawy do ustalenia, aby świadomością i zamiarem oskarżeni **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** obejmowali zawarty w zarządzeniu z dnia 26 października 1982 r. Nr (...) M., wydanym przez gen. dyw. dr A. J. (1) nakaz intensywności szkolenia w specjalnościach korpusu osobowego inżynieryjno-saperskiego oraz nakaz zabezpieczania prac inżynieryjnych według „specjalnie opracowanych programów

z zachowaniem wszelkich obowiązujących rygorów służby wojskowej”, zmieniony następnie zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego z dnia 23 listopada 1982 r. nr (...) (zawiadomienie o zmianie zarządzenia k. 4028) na nakaz prowadzenia prac inżynieryjnych „tylko w ramach ustalonych programów szkolenia”. Ani zarządzenie z dnia 26 października 1982 r. Nr (...) M., ani zmieniające je zarządzenie z dnia 23 listopada 1982 r. nr (...) nie zostały podane do wiadomości oskarżonym, a kwestie z tym związane nie zostały zawarte

w założeniach organizacyjnych wydanych przez gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października 1982 r., z którymi oskarżeni zostali zawiadomieni.

Ze zgromadzonego w sprawie niniejszej materiału dowodowego nie wynikało ponadto, aby któremukolwiek ze świadków pełniących zawodową służbę wojskową w (...) Pułku (...) w C. w jednostce wojskowej nr (...) wydano rozkaz szczególniego traktowania pokrzywdzonych. Wręcz przeciwnie, z zeznań świadków J. B. (8), M. G. (4) oraz E. M. (3) jednoznacznie wynikało, że żołnierzom pełniącym zawodową służbę wojskową nakazano ściśle przestrzeganie Regulamin służby wojskowej względem rezerwistów. Działanie takie nie nosiło zaś znamion bezprawności.

VI.

Zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie stanowił wystarczającej podstawy do przyjęcia, aby oskarżeni **J. S. (1)** i **W. C. (1)** popełnili zarzucony im czyn zabroniony działając wspólnie i w porozumieniu, w tym z bliżej określonymi osobami będącymi oficerami Wojska Polskiego.

Hierarchiczne podporządkowanie oskarżonego **J. S. (1)** względem oskarżonego **W. C. (1)** samo w sobie nie wykluczało takiej możliwości, niemniej brak było dowodów wskazujących na istnienie pomiędzy oskarżonymi obok zależności służbowej jakiegokolwiek porozumienia mającego na celu wspólne popełnienie czynu zabronionego. Brak było zatem podstaw do zakwestionowania wiarygodności wyjaśnień oskarżonego **J. S. (1)** w tym zakresie.

Odpowiedzialność karną na podstawie art. 231 § 1 k.k. ponosi funkcjonariusz publiczny, który, przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego.

Jeśli chodzi o oskarżonego **J. S. (1)**, zachodziła wystarczająca podstawa do ustalenia, że w dniu 21 października 1982 r. jako funkcjonariusz publiczny,

a mianowicie Dyrektor Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, przekroczył przysługujące mu uprawnienia w ten sposób, że polecił Zastępcom Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa wytypować osoby, których wiek nie przekraczał 28 lat, rekrutujące się „głównie z dużych zagrożonych zakładów pracy”, podejrzane o inspirowanie i organizowanie strajków i „zajść ulicznych”, o aktywne występowanie przeciwko tworzeniu nowych związków zawodowych i o czynną wrogą działalność, druk, kolportaż, łącznikowanie itp., a nienadające się z różnych powodów do internowania lub zatrzymania, a polecił także przekazać wykazy wytypowanych osób właściwym terytorialnie Szefom Wojskowej Służby Wewnętrznej w celu powołania wytypowanych osób w dniach 2 i 3 listopada 1982 roku zgodnie z decyzją kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do odbycia ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy na okres trzech miesięcy w jednostkach wojskowych

w C., R. i D. oraz do odbycia zasadniczej służby wojskowej poborowych na okres dwóch lat, gdzie reklamacje inne, niż dotyczące jedynych żywicieli rodzin oraz osób prowadzących gospodarstwa rolne, miały nie być uwzględniane.

Brak było wystarczających podstaw do ustalenia osoby, która uczyniła na dokumencie szyfrogramu obejmującym polecenie, własnoręcznie podpisanym przez oskarżonego **J. S. (1)**, dopisek wskazujący na wiek 35 lat, gdy chodzi o osoby, które miały zostać wytypowane do odbycia służby wojskowej. Okoliczność ta nie mogła zatem obciążać oskarżonego **J. S. (1)**. Z treści polecenia, które niewątpliwie wydane zostało przez oskarżonego **J. S. (1)** w dniu 21 października 1982 r. jednoznacznie wynikało, że zamiar tego oskarżonego dotyczył wytypowania do odbycia służby wojskowej osób, których wiek nie przekraczał 28 lat.

Za niewiarygodne należało uznać wyjaśnienia oskarżonego **J. S. (1)** wskazujące na okoliczność, że wydane przez niego polecenie polegało jedynie na wykonaniu polecenia przekazanego mu przez oskarżonego **W. C. (1)**. Wyjaśnienie to okazuje się bowiem nielogiczne. Znamienne, że to właśnie polecenie oskarżonego **J. S. (1)** zostało sformułowane w formie pisemnej z zachowaniem urzędowej formy, zawierało imperatywną treść i zostało przekazane do wykonania z zachowaniem drogi służbowej Zastępcom Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa, a oskarżony **W. C. (1)** podczas telekonferencji mającej miejsce w dniu 21 października 1982 r. nie odwoływał się do własnego polecenia, a jedynie do polecenia Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, którą to funkcję pełnił wówczas oskarżony **J. S. (1)**. Logicznym okazuje się zatem wniosek, że oskarżony **J. S. (1)** wydał polecenie w ramach własnych czynności służbowych, polegających na zapewnieniu bezpieczeństwa publicznego w sektorze gospodarki narodowej. Samodzielność oskarżonego **J. S. (1)**, gdy chodzi o kompetencje

w powyższym zakresie, nie budziła wątpliwości w świetle decyzji Nr (...) z dnia 23 grudnia 1981 r. (L.dz. OA-III-007243/81) w sprawie powołania grupy operacyjnej, wydanej przez gen dyw. B. S. (2) jako I Zastępcę Ministra Spraw Wewnętrznych, z której wynika, że płk **J. S. (1)** jako Dyrektor Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych został kierownikiem grupy operacyjnej mającej na celu koordynację zadań w zakresie realizacji działań operacyjnych w stosunku do Związków Zawodowych (...) (k. 734), a nadzór nad realizacją tej decyzji sprawować miał gen. bryg.

W. C. (1) jako Szef Służby Bezpieczeństwa i Podsekretarz Stanu (k. 735). Członkami grupy operacyjnej byli zaś funkcjonariusze zarówno Departamentu (...), jak i Departamentów (...),(...)i (...).

Z kolei, gdy chodzi o oskarżonego **W. C. (1)**, zachodziła wystarczająca podstawa do ustalenia, że w dniu 21 października 1982 r. jako funkcjonariusz publiczny, a mianowicie Zastępca Ministra Spraw Wewnętrznych – Szef Służby Bezpieczeństwa, nakłaniał Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa do przekroczenia przysługujących im uprawnień, chcąc, aby dokonali oni czynu zabronionego i wytypowali osoby, których wiek nie przekraczał 35 lat, według polecenia zawartego w szyfrogramie Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, podejrzane o inspirowanie i organizowanie strajków oraz aktywne występowanie przeciwko tworzeniu nowych związków zawodowych i o czynną wrogą działalność taką jak druk, kolportaż oraz łącznikowanie, a następnie przekazali wykazy wytypowanych osób właściwym terytorialnie Szefom Wojskowej Służby Wewnętrznej w celu powołania wytypowanych osób do odbycia ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy oraz zasadniczej służby wojskowej.

Na podstawie art. 18 § 2 k.k. odpowiada za podżeganie, kto chcąc, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, nakłania ją do tego.

W powyższym zakresie brak było podstaw do przyjęcia, aby oskarżony **W. C. (1)** dopuścił się sprawstwa polecającego. Warunkiem odpowiedzialności za tego rodzaju sprawstwo jest bowiem stanowcza forma oddziaływania polecającego na bezpośredniego wykonawcę. Znamienne, że oskarżony **W. C. (1)**, odwołując się do polecenia Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w toku telekonferencji mającej miejsce w dniu 21 października 1982 r. użył słów stanowiących jedynie sugestię, że istnieje możliwość „pozbycia się niektórych osób” przez wcielenie ich do służby wojskowej, a nie wydawał wówczas polecenia, nakazu czy rozkazu.

Bezprawność zachowań zarówno oskarżonych **J. S. (1)** i **W. C. (1)**, jak i osób wykonujących polecenie oskarżonego **J. S. (1)** nie budziła wątpliwości. Niewątpliwie wydanie oraz wykonanie polecenia przez funkcjonariusza Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz Służby Bezpieczeństwa polegającego na wytypowaniu osób podejrzanych o inspirowanie i organizowanie strajków oraz o aktywne występowanie przeciwko tworzeniu nowych związków zawodowych, a także tego rodzaju działalność, jako druk, kolportaż czy łącznikowanie w zakładach pracy, a następnie przekazanie wykazów wytypowanych osób właściwym terytorialnie Szefom Wojskowej Służby Wewnętrznej w celu powołania wytypowanych osób do odbycia służby wojskowej stanowiło naruszenie wówczas obowiązującego art. 18 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r.

o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w brzmieniu obowiązującym z dniem 1 września 1979 r. (tekst jednolity Dz. U. z 1979 r. Nr 18, poz. 111). Według bowiem tych przepisów administrowanie rezerwami osobowymi dla celów powszechnego obowiązku obrony obejmującej m.in. przeznaczanie do służby wojskowej oraz uzupełnianie sił zbrojnych należało do Ministra Obrony Narodowej, z wyjątkiem przeprowadzania rejestracji i poboru obywateli, który to wyjątek w sprawie nie znajdował zastosowania. Organami wojskowymi właściwymi w tych sprawach byli dowódcy okręgów wojskowych oraz szefowie wojewódzkich sztabów wojskowych, którzy zadania w tym zakresie wykonywali przez wojskowych komendantów uzupełnień.

Powyższe przepisy w żadnym zakresie, gdy chodzi o administrowanie rezerwami osobowymi dla celów powszechnego obowiązku obrony, nie przyznawały kompetencji funkcjonariuszom Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz Służby Bezpieczeństwa,

w szczególności nie przewidywały kompetencji do typowania poszczególnych osób i przekazywania wykazów wytypowanych właściwym organom wojskowym. Nawet

w ówczesnym obowiązującym systemie prawa nie budziło zaś wątpliwości, że funkcjonariusz publiczny może podejmować jedynie te czynności, które objęte są zakresem jego kompetencji przyznanej mu przez przepisy obowiązującego prawa.

W świetle zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego nie sposób było wykluczyć, że decyzję kierunkową w tym zakresie podjął świadek C. K. (2), pełniący wówczas funkcję Ministra Spraw Wewnętrznych, co wynikało zarówno z zeznań tego świadka (k. 9434-9436), jak i z zeznań świadków S. K. (5), pełniącego funkcję Z. D. Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (k. 5600-5601, 17878-17879), H. D. (1), pełniącego funkcję Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (k. 5604-5605, 17894-17895) oraz M. G. (5), pełniącego funkcję Zastępcy Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (k. 5619-5620, 17909-17910) – zeznań logicznych, spójnych

i konsekwentnych, a przez to wiarygodnych, gdy chodzi o tę okoliczność. Znajdowało to potwierdzenie w treści szyfrogramu obejmującego polecenie wydane przez oskarżonego **J. S. (1)**, skoro mowa tam była o decyzji „kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych” o powołaniu do odbycia ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy na okres trzech miesięcy w jednostkach wojskowych

w C., R. i D.. Niemniej jednak okoliczność ta nie wyłączała zawinięcia oskarżonych **J. S. (1)** i **W. C. (1)**. Nawet jeśli wykonywali oni dyrektywę czy polecenie świadka C. K. (2) jako Ministra Spraw Wewnętrznych, stanowiące przekroczenie uprawnień przez tego świadka, to wydając własne polecenie z przekroczeniem uprawnień, jeśli chodzi o oskarżonego **J. S. (1)** oraz podlegając do wykonania tego polecenia i tym samym przekroczenia uprawnień przez Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa, jeśli chodzi o oskarżonego **W. C. (1)**, ponoszą oni odpowiedzialność prawno-karną, bowiem działania w wykonaniu dyrektywy, polecenia lub rozkazu stanowiącego przestępstwo z odpowiedzialności takiej nie zwalniają. Obaj oskarżeni mogli przecież dokonać własnej oceny, dokonać wyboru i tego rodzaju polecenia nie wykonywać.

Niewątpliwie typowanie przez funkcjonariuszy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz Służby Bezpieczeństwa osób podejrzanych o inspirowanie i organizowanie strajków oraz o aktywne występowanie przeciwko tworzeniu nowych związków zawodowych nie znajdowało podstawy prawnej w ówczesnie obowiązujących przepisach prawa.

Tego rodzaju przekroczenie uprawnień niewątpliwie polegało na działaniu na szkodę pokrzywdzonych powołanych do odbycia ćwiczeń wojskowych w (...) Pułku (...)

w C. 5 listopada 1982 r. i w tym zakresie zachodził związek przyczynowo-skutkowy, skoro niewątpliwie bez wydania przez oskarżonego **J. S. (1)** w dniu 21 października 1982 r. polecenia skierowanego do Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa i bez jego wykonania nie doszłoby do wytypowania przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa pokrzywdzonych celem odbycia ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy w (...) Pułku (...) w (...) listopada

1982 r. i pokrzywdzeni nie byliby zmuszeni do ponoszenia tego rodzaju publicznoprawnej daniny. Ze względu na odrębność resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych oraz hierarchiczność podporządkowania funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa, gdyby nie polecenie oskarżonego **J. S. (1)** skierowane do Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa, założenia organizacyjne wydane przez gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października

1982 r. nie zostałyby wykonane przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa, jeśli chodzi o wytypowanie pokrzywdzonych.

Skoro do wykonania polecenia wydanego przez oskarżonego **J. S. (1)** i skierowanego do Zastępców Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa niewątpliwie doszło, skuteczność podżegania przez **oskarżonego W. C. (1)** do wykonania tego polecenia nie budziła wątpliwości.

Przede wszystkim jednak zamiarem oskarżonych **J. S. (1)**

i **W. C. (1)** było spowodowanie w ten sposób naruszenia podmiotowego prawa każdego z pokrzywdzonych do tworzenia związków zawodowych i do przystępowania do związków zawodowych dla ochrony swych interesów, a ponadto podmiotowego prawa każdego z pokrzywdzonych do strajku.

Zamiar taki wynikał jasno z treści wydanego przez oskarżonego **J. S. (1)** polecenia wytypowania w celu odbycia służby wojskowej osób, które zamierzały inspirować i organizować strajki oraz podejmować działania przeciwko tworzeniu nowych związków zawodowych.

Związek przyczynowy pomiędzy przekroczeniem uprawnień przez oskarżonych **J. S. (1)** i **W. C. (1)** a działaniem na szkodę pokrzywdzonych z naruszeniem przysługujących im wspomnianych podstawowych praw podmiotowych został więc zachowany, nawet jeśli niektórzy z pokrzywdzonych zostali wytypowani nietrafnie z punktu widzenia kryteriów przewidzianych w założeniach organizacyjnych wydanych przez gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października 1982 r. oraz w poleceniu wydanym przez oskarżonego **J. S. (1)** w tym dniu.

Dowód w postaci zapisu odzwierciedlającego przebieg telekonferencji oskarżonego **W. C. (1)** z Zastępcami Komendantów Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do spraw Służby Bezpieczeństwa oraz z Dyrektorami Departamentów i Biur Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, mającej miejsce w dniu 21 października 1982 r., pozwalała na ustalenie, że powyższy zamiar oskarżonych odczytywać należało w kontekście uchwalonej ustawy z dnia 8 października 1982 r. o związkach zawodowych (Dz. U. Nr 32, poz. 216), która w art. 52 przewidywała, że rejestracje związków zawodowych dokonane przed dniem wejścia w życie ustawy tracą moc prawną, a w art. 54, że majątek związków zawodowych, istniejących przed dniem wejścia w życie ustawy, na okres przejściowy podlegał będzie przekazaniu według zasad określony przez Radę Ministrów. Regulacje te prowadzić miały do faktycznej likwidacji (...) i pozostawały w sprzeczności z wiążącymi wówczas także Polską Rzeczpospolitą Ludową następującymi źródłami prawa międzynarodowego:

- art. 23 ust. 4 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka uchwalonej na Trzeciej Sesji Ogólnego Zgromadzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych w Paryżu 10 grudnia 1948 roku,
- art. 22 i 26 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167),
- art. 8 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169) oraz
- art. 2 Konwencji (nr 87) dotyczącej wolności związkowej i ochrony praw związkowych przyjętej w San Francisco dnia 9 lipca 1948 r. (Dz. U. 1958 r. Nr 29, poz. 125).

Wspomniano, że zgromadzony w sprawie niniejszej materiał dowodowy nie pozwalał na przypisanie oskarżonym **J. S. (1)** oraz **W. C. (2)** świadomości ani zamiaru, gdy chodzi o sposób zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczeń wojskowych (...) Pułku Pontonowego w C. w jednostce wojskowej nr (...) rozpoczętych 5 listopada 1982 r.

Brak było ponadto wystarczających podstaw do przypisania oskarżonym **J. S. (1)** oraz **W. C. (2)** zamiaru, jeśli chodzi o działanie na szkodę interesu publicznego ze względu na objęte twierdzeniami aktu oskarżenia stworzenie pozorów szkolenia niedającego rzeczywistych korzyści podniesienia kwalifikacji fachowych żołnierzy oraz gotowości bojowej i mobilizacyjnej wojska, a w konsekwencji doprowadzenia w ten sposób do zdefraudowania przeznaczonych na ten cel środków państwowych.

Brak było także podstaw do ustalenia po stronie oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** zamiaru naruszeń dóbr osobistych poszczególnych pokrzywdzonych w postaci objętych zarzutem aktu oskarżenia bezpieczeństwa osobistego, wolności, życia, zdrowia, nietykalności cielesnej, godności. Trafnie ponadto obrońcy oskarżonych wywodzili, że nie pozwalały na to ramy aktu oskarżenia wyznaczone kwalifikacją prawną czynu zarzuconego oskarżonym.

Trafnie obrońcy oskarżonych wywodzili również, że ramy zakreślone aktem oskarżenia nie pozwalały na ustalenie zamiaru oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** działania na szkodę więcej niż 304 pokrzywdzonych objętych zarzutem postawionym oskarżonym, nawet jeśli z założeń organizacyjnych wydanych przez gen. dyw. dr A. J. (1) w dniu 21 października 1982 r., z którymi zapoznali się obaj oskarżeni i które stanowiły podstawę wydania bezprawnego

polecenia przez oskarżonego **J. S. (1)**, do którego z kolei wykonania podzegał oskarżony **W. C. (1)**, wynikał zamiar wytypowania i powołania do służby wojskowej od 1.500 do 1.600 osób.

Nawet jednak zamiar naruszenia podstawowych praw podmiotowych każdego z 304 pokrzywdzonych do tworzenia związków zawodowych i do przystępowania do związków zawodowych dla ochrony swych interesów oraz podstawowych praw podmiotowych każdego z 304 pokrzywdzonych do strajku pozwala na przyjęcie, że występki oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** kwalifikowały się jako zbrodnie przeciwko ludzkości, które nie ulegały przedawnieniu.

W chwili popełnienia przez oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** przypisanych im występków zbrodnie przeciwko ludzkości określał art. VI lit. c Karty Międzynarodowego Trybunału Wojskowego objętej Porozumieniem międzynarodowym w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej, podpisanym w Londynie dnia 8 sierpnia 1945 roku (Dz. U. z 1947 r. Nr 63, poz. 367), Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 95(I) z dnia 11 grudnia 1946 roku potwierdzająca zasady prawa międzynarodowego uznane przez Statut Norymberskiego Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, obie potwierdzone Preambułą Konwencji o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 26 listopada 1968 roku (Dz. U. z 1970 r. Nr 26, poz. 208).

Według zawartej tam definicji, zbrodnie przeciwko ludzkości polegała m.in. na prześladowaniu ze względów politycznych. Według poglądów doktryny prawa międzynarodowego, które Sąd Rejonowy w sprawie niniejszej podziela, o tym, czy prześladowanie ze względów politycznych stanowi zbrodnie przeciwko ludzkości decyduje, po pierwsze to, czy popełniane jest w ramach organizacji politycznej i z przyczyn politycznych, po drugie to, czy polega na aktach prześladowania najbardziej dotkliwych, w tym na naruszeniu praw człowieka na masową skalę, a po trzecie to, czy zmierza do naruszenia podstawowych praw człowieka ze względu na przynależność danej osoby do dającej się wyodrębnić grupy społecznej (por. David Luban, A Theory of Crimes Against Humanity, (2004) Yale Journal of International Law, Volume 29, Issue 1, Article 3, <http://digitalcommons.law.yale.edu/yjil/vol29/iss1/3>; por. M. Cherif Bassiouni, Crimes against humanity. Historical evolution and contemporary application, Cambridge University Press 2011, str. 404-405).

Według poglądu przyjętego za podstawę uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 1992 r., I KZP 39/91, OSNKW 1992/7-8/45, zachowującego aktualność, prześladowanie ze względów politycznych jako zbrodnie przeciwko ludzkości musi ponadto wypełniać znamiona umyślnego występku lub zbrodni, określonych w polskim ustawodawstwie obowiązującym w czasie ich popełnienia.

Powyzsza definicja znajduje potwierdzenie w art. 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. Nr 155, poz. 1016 ze zm.), według którego zbrodniami przeciwko ludzkości są w szczególności zbrodnie ludobójstwa w rozumieniu Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, przyjętej w dniu 9 grudnia 1948 r. (Dz. U. z 1952 r. poz. 9, 10 i 213 oraz z 1998 r. poz. 177), a także inne poważne prześladowania z powodu przynależności osób prześladowanych do określonej grupy narodowościowej, politycznej, społecznej, rasowej lub religijnej, jeżeli były dokonywane przez funkcjonariuszy publicznych albo przez nich inspirowane lub tolerowane.

Zważywszy, że występki oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)**, wypełniające w chwili ich popełnienia dyspozycję art. 246 § 1 d.k.k.,

a obecnie art. 231 § 1 k.k., stanowiły występki umyślne, zważywszy, że polegały na przekroczeniu uprawnień przez oskarżonego **J. S. (1)** oraz podzeganie przez oskarżonego **W. C. (1)** do przekroczenia uprawnień, gdzie obu oskarżonym przysługiwał status funkcjonariuszy publicznych działających w strukturach państwa komunistycznego, zważywszy, że zamiarem oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** było naruszenie podstawowych praw człowieka do tworzenia związków zawodowych i do przystępowania do związków zawodowych dla ochrony swych interesów oraz

prawa do strajku, zważywszy na masową skalę naruszenia tego rodzaju podstawowych praw podmiotowych, dotyczącą 304 pokrzywdzonych, zważywszy na motywację polityczną oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)**, skierowaną przeciwko członkom (...) ze względu na ich przynależność do tego związku i możliwość korzystania w ramach tego związku

z podstawowych praw człowieka do tworzenia i przystępowania do związków zawodowych dla ochrony swych interesów oraz prawa do strajku, kwalifikacja występów oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** jako zbrodni przeciwko ludzkości nie budziła wątpliwości.

W konsekwencji brak było podstaw do przyjęcia, aby występkami oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** uległy przedawnieniu. W myśl art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. Nr 155, poz. 1016 ze zm.) zbrodnie komunistyczne stanowiące według prawa międzynarodowego m.in. zbrodnie przeciwko ludzkości nie ulegają bowiem przedawnieniu.

Brak było podstaw do przyjęcia, aby oskarżeni **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** działali w celu osiągnięcia korzyści osobistej w rozumieniu obecnie obowiązującego art. 231 § 2 k.k., a poprzednio art. 246 § 2 d.k.k. Postulowane w akcie oskarżenia utrzymanie się przy władzy w systemie państwa totalitarnego nie kwalifikowało się bowiem jako korzyść osobista w rozumieniu tych przepisów. Tego rodzaju korzyść musi być bowiem skonkretyzowana, a nie polegać jedynie na statusie funkcjonariusza publicznego, który warunkuje przecież popełnienie występkami z art. 231 § 1 k.k., a poprzednio art. 246 § 1 d.k.k.

W świetle powyższych wywodów nie budziła ponadto wątpliwości kwalifikacja występów oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** jako zbrodni komunistycznych określonych w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r.

o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. Nr 155, poz. 1016 ze zm.), według którego to przepisu są to czyny popełnione przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. polegające na stosowaniu represji lub innych form naruszania praw człowieka wobec jednostek lub grup ludności bądź w związku z ich stosowaniem, stanowiące przestępstwa według polskiej ustawy karnej obowiązującej w czasie ich popełnienia.

Status oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** jako funkcjonariuszy państwa komunistycznego w chwili popełnienia występów nie ulegał kwestii – oskarżony **J. S. (1)** pełnił funkcję Dyrektora Departamentu (...) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, a oskarżony **W. C. (1)** pełnił funkcję Zastępcy Ministra Spraw Wewnętrznych Szefa Służby Bezpieczeństwa.

Podawana przez oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)** motywacja polegająca na chęci zapobiegnięcia naruszeniu przez osoby typowane do odbycia służby wojskowej ówczesnego obowiązującego porządku prawnego nie zasługiwała na usprawiedliwienie.

Nie powinno budzić bowiem żadnych wątpliwości, że warunkiem legalności działań mających na celu zachowywanie obowiązującego porządku prawnego jest korzystanie jedynie z tych środków prawnych, które obowiązujący porządek prawny przewiduje.

Tego rodzaju motywacja, jak podawana przez oskarżonych, świadczy natomiast o szczególnym zamiarze towarzyszącym naruszaniu praw jednostek lub grup społecznych, polegającym na usprawiedliwianiu dokonywanych naruszeń właśnie chęcią utrzymania systemu państwa totalitarnego, zamiarze znamionnym dla zbrodni komunistycznych (por. wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 6 października 2011 r., II AKa 373/11).

W kwestii wymiaru kary należało zważyć, że występki z art. 231 § 1 k.k. podlega karze pozbawienia wolności do lat 3, a w myśl art. 19 § 1 k.k. karę za podżeganie wymierza się

w granicach zagrożenia przewidzianego za sprawstwo, zaś poprzednio obowiązujący art. 246 § 1 d.k.k. przewidywał karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 5 lat, nie był zatem względniejszy, stąd w myśl art. 4 § 1 k.k. zastosowanie w sprawie niniejszej znajdował obecnie obowiązujący art. 231 § 1 k.k.

Zważywszy na wysoki stopień winy oskarżonych **J. S. (1)** oraz **W. C. (1)**, zważywszy na masową skalę naruszeń podstawowych praw człowieka dotyczących 304 osób pokrzywdzonych, zważywszy na szczególną wagę naruszonych przepisów prawa regulujących odbywanie służby wojskowej, zważywszy na popełnienie występków w ramach sprawowania przez obu oskarżonych wysokich rangą funkcji publicznych w strukturze Służby Bezpieczeństwa opartej o hierarchiczne podporządkowanie, a przez to na wysoki stopień społecznej szkodliwości popełnionych występków, zważywszy na względy prewencji indywidualnej oraz generalnej, mającej spełniać funkcję odstraszenia przed popełnianiem tego typu występków przez kogokolwiek w przyszłości, zważywszy także na dotychczasową niekaralność obu oskarżonych oraz ich właściwości osobiste, w ocenie Sądu Rejonowego kary adekwatne względem obu oskarżonych stanowić będą kary dwóch lat pozbawienia wolności.

Podstawę prawną podania wyroku do publicznej wiadomości stanowił art. 43b k.k., którego stosowaniu interes pokrzywdzonych się nie sprzeciwiał.

Podstawę prawną orzeczenia w przedmiocie kosztów sądowych stanowił art. 624 § 1 k.p.k., zważywszy na podeszły wiek i stan zdrowia obu oskarżonych oraz na obecną sytuację majątkową obu oskarżonych, wynikłą z obniżenia przysługujących im świadczeń z tytułu ubezpieczenia społecznego do stosunkowo niskich wysokości, a ponadto zważywszy na stosunkowo wysokie koszty sądowe powstałe w sprawie niniejszej.

Podstawę prawną pozostawienia bez rozpoznania powództwa cywilnego L. G. (1), obejmującego żądanie zadośćuczynienia, stanowił art. 415 § 3 k.p.k.

w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 lipca 2015 r., znajdujący zastosowanie w sprawie niniejszej. Brak było ponadto podstaw do uwzględnienia wniosków o przyznanie zadośćuczynienia złożonych przez R. Ł. oraz T. K. (3). Kwestia zadośćuczynień należnych pokrzywdzonym została bowiem uregulowana w art. 8a ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 1987).

Z tych względów Sąd Rejonowy orzekł jak w sentencji.

SSR Robert Belczącki